

The Role and Position of Historical Cultural Values and Capabilities in the Laws and Policies of Urban Protection in Iran

Saman Abizadeh ¹ and Ahad Nejad Ebrahimi ^{2,*}

¹. Assistant Professor, Department of Art and Architecture, Payame Noor University (PNU), Tehran, Iran

². Professor, Faculty of Architecture and Urban Planning, Islamic Art University, Tabriz, Iran

* Corresponding Author, ahadebrahimi@tabriziau.ac.ir

ARTICLE INFO A B S T R A C T

UPK, 2021

VOL. 5, Issue 3, PP, 171-187

Received: 20 Sep 2020

Accepted: 06 Jul 2021

Research article

KEYWORDS: policy-making, urban protection, value, historical context, urban laws

Background: Statement of Problem: Prior to the constitutional, expansion and protection in Iranian cities had a traditional and ritualistic process, and matters related to them were based on principles derived from experience, but with the beginning of reform movements, attitudes toward the city changed; The formation of the National Consultative Assembly and the enactment of the Municipal Law is a turning point in the new concept of the city; In the new definition, laws are an important urban tool and act as a support arm for the development and protection of the city. It seems that the formation of law in Iranian cities has been able to eliminate some shortcomings to some extent, but their adaptation to cultural-historical values shows that the implementation of these laws in many cases have not been in line with historical cultural values.

Objectives: The purpose of this study is to investigate the extent to which the enactment of these laws and regulations has been in line with cultural-historical values and whether their adoption has been able to manifest developmental and cultural values in the body of the city?

Methodology: The current research is a basic-theoretical research and the research method is interpretive-historical in which qualitative analyzes and arguments have been used to conclude.

Results: In this study, first the approved laws and policies in the field of urban protection were studied and adapted to the obtained cultural-historical values and capabilities, and the role and position of historical cultural values in different periods and approaches of urban intervention were identified and all analyzes are in line with the hypothesis.

Conclusion: The research findings show that there is a need for a difference between historical cultural context and the other urban contexts, however old or ancient; And second, the rules and regulations for intervention in valuable contexts must be based on values and designed to manifest values in the present; Third, the rules and regulations of the intervention should be reviewed in accordance with the current needs of each community.

Highlights:

The arrival of new ideas caused the lovers of tradition and culture to face the advocates of development in the city; Some saw socio-cultural growth and development as following new urban patterns, and some saw new urban patterns as a factor in the destruction of cultural signs and symbols; Both groups were trying to use the new area to spread their ideas.

Cite this article:

Abizadeh, S. & Nejad Ebrahimi, A. (2021). The Role and position of historical cultural values and capabilities in the laws and policies of urban protection in Iran. *Urban Planning Knowledge*, 5(3), 171-187. <https://dx.doi.org/10.22124/upk.2021.17682.1571>

نقش و جایگاه ارزش و قابلیت‌های فرهنگی تاریخی در قوانین و سیاست‌گذاری حفاظت شهری در ایران

سامان ابی‌زاده^۱ و احد نژاد ابراهیمی^{۲*}

۱. استادیار، گروه هنر و معماری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

۲. استاد، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اسلامی، تبریز، ایران

* نویسنده مسئول: ahadebrahimi@tabriziau.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>دانش شهرسازی، ۱۴۰۰ دوره ۵، شماره ۳، صفحات ۱۷۱-۱۸۷ تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۶/۳۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۴/۱۵ مقاله پژوهشی</p>	<p>بیان مسئله: تا پیش از مشروطه، گسترش و حفاظت در شهرهای ایران روندی سنتی و آیینی داشت و امور مربوط به آن‌ها، بر اساس اصول برآمده از تجربه بودند، ولی با شروع حرکت‌های اصلاحی، نگرش به شهر تغییر کرد؛ شکل‌گیری مجلس شورای ملی و تصویب قانون بلدیة نقطه عطفی در مفهوم جدید از شهر محسوب می‌گردد؛ در تعریف جدید، قوانین از ابزارهای مهم شهری می‌باشد و به‌عنوان بازوی حمایتی برای توسعه و حفاظت از شهر عمل می‌کند. به نظر می‌رسد شکل‌گیری قانون در شهرهای ایران تا حدودی توانسته است کاستی‌های چندی را برطرف نماید، ولی تطبیق آن‌ها با ارزش‌های فرهنگی-تاریخی نشان می‌دهد عملیاتی کردن قوانین مذکور، در موارد بسیاری همسو و هم‌جهت با ارزش‌های فرهنگی تاریخی نبوده‌اند.</p> <p>هدف: هدف از پژوهش حاضر بررسی این مسئله است که تصویب قوانین و مقررات مذکور تا چه اندازه در راستای ارزش‌های فرهنگی-تاریخی بوده و آیا تصویب آن‌ها توانسته است ارزش‌های توسعه‌ای و فرهنگی را در کالبد شهر متجلی سازند؟</p> <p>روش: پژوهش جاری از نوع پژوهش‌های بنیادی-نظری می‌باشد و روش تحقیق، تفسیری-تاریخی است که تحلیل‌ها و استدلال‌های کیفی برای نتیجه‌گیری استفاده شده است.</p> <p>یافته‌ها: در این پژوهش ابتدا قوانین و سیاست‌گذارهای مصوب در زمینه حفاظت شهری مطالعه گردید و با ارزش‌ها و قابلیت‌های فرهنگی تاریخی به‌دست آمده تطبیق داده شد و نقشی که ارزش‌های فرهنگی تاریخی در دوره‌ها و رویکردهای مختلف مداخله شهری داشته است؛ مشخص گردید.</p> <p>نتیجه‌گیری: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که لازم است اولاً بین بافت تاریخی فرهنگی و سایر بافت‌های شهری قدیم یا کهن، تفاوت وجود داشته باشد و ثانیاً قوانین و مقررات مداخله در بافت‌های با ارزش مبتنی بر ارزش‌ها و برای متجلی ساختن ارزش‌ها در زمان حال باید طراحی و تدوین گردد و ثالثاً متناسب با نیازهای روز هر جامعه قوانین و مقررات مداخله مورد بازبینی قرار گیرند.</p>
<p>کلید واژه‌ها: سیاست‌گذاری، حفاظت شهری، ارزش، بافت تاریخی، قوانین شهری</p>	<p>نکات برجسته:</p> <p>ورود تفکرات جدید باعث رویارویی دوستداران سنت و فرهنگ با طرفداران توسعه در شهر گردید؛ عده‌ای رشد و توسعه فرهنگی-اجتماعی را در پیروی از الگوهای جدید شهری می‌دانستند و گروهی الگوهای جدید شهری را عاملی برای تخریب نشانه‌ها و نمادهای فرهنگی می‌دیدند؛ هر دو گروه تلاش می‌کردند تا از فضای جدید بدست آمده، برای گسترش عقاید خود بهره ببرند.</p>

بیان مسئله

در گسترش تمایل به شهرنشینی، رشد جمعیت، صنعتی شدن، حضور وسایل نقلیه عمومی از عواملی می‌باشد که در طول قرن گذشته شیوه زندگی مردم ایران را تحت تأثیر قرار داده است، از اوایل دهه ۴۰، هسته اصلی و قدیمی شهر از بخش‌های جدیدتر شهر جدا گردید و عناوین مختلف برای آن به کار برده شد؛ زمانی بافت قدیم یا کهن و بعدها واژه بافت‌های فرهنگی تاریخی استفاده شد؛ استفاده از مفاهیم مختلف حاصل نوع نگرش به روند توسعه و فرهنگ در سیاست‌گذاری و قوانین بود. سؤال اصلی این است که با توجه به نوظهور بودن بحث سیاست‌گذاری و قوانین در شهرهای ایران، ارزش‌ها و قابلیت‌های فرهنگی تاریخی با سابقه چند هزارساله در تصویب این قوانین چه نقشی داشتند و آیا در تصویب آن‌ها، ارزش‌های فرهنگی تاریخی موضوعیت داشته است؟ اما آنچه به نظر می‌رسد این است که علیرغم وجود قوانین و آیین‌نامه‌های متعدد در زمینه حفاظت شهری، در مواردی، مداخلات صورت گرفته بر اساس سیاست‌گذاری‌های مذکور، موجب مخدوش شدن و حذف برخی از ارزش‌های گردیده است.

بنابراین برای تعریف مختصات دقیق از موضوع، ابتدا تعریفی از بافت تاریخی-فرهنگی و ارزش‌ها و قابلیت‌های فرهنگی تاریخی ارائه می‌شود و بعدازآن رویکردهای کلی مداخله در زمینه حفاظت شهری مورد مطالعه قرار می‌گیرد و جایگاهی که ارزش در شکل‌گیری قوانین و آیین‌نامه‌های مصوب در ایران دارند، بر اساس داده‌های به‌دست‌آمده، رویکردهای هر دوره از سیاست‌گذاری‌های با محوریت ارزش‌ها مشخص می‌شود تا مشخص شود سیاست‌گذاری‌های موجود تا چه اندازه توانسته‌اند همسو یا هم‌جهت با ارزش‌ها و قابلیت‌های فرهنگی تاریخی باشند.

در زمینه روند شکل‌گیری مداخلات بافت‌های تاریخی فرهنگی تاکنون مطالعات خوبی در مراکز دانشگاهی و حوزه شهرسازی صورت گرفته است، اما رویکرد این مطالعات بیشتر در جهت نشان دادن مؤلفه‌های فیزیکی طراحی (گذراندی-جداره‌سازی-کف‌سازی-فضای عمومی و...) و نحوه اجرای آن‌ها هست و قوانین و سیاست‌گذاری‌هایی که بر اساس آن‌ها طراحی‌های مذکور صورت گرفته است و نتایجی که این سیاست‌گذاری‌ها داشته‌اند؛ از موضوعات این پژوهش‌ها و تحقیقات نبود. رویکرد مقاله حاضر، مطالعه قوانین و مقررات مصوب از زمان شکل‌گیری قوانین نوین در زمینه بافت‌های تاریخی فرهنگی با محور قرار دادن ارزش‌ها و قابلیت‌های فرهنگی تاریخی بوده است و با پژوهش در قوانین مصوب و تطبیق آن‌ها با ارزش‌ها و قابلیت‌های فرهنگی تاریخی، تناسب قوانین و مقررات مصوب در زمینه بافت‌های شهری را با ارزش‌های مذکور را به‌دست‌آمده می‌آید.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

بافت تاریخی-فرهنگی

اولین بحث این است که بافت تاریخی-فرهنگی چیست؟ معیارهای تشخیص بافت فرهنگی تاریخی از سایر بخش‌های شهر چیست؟ در ایران استفاده از صفت قدیم یا کهن برای بخشی از شهر قدمت ۵۰ ساله دارد «برای اولین بار در طرح‌های جامع سال‌های ۱۳۴۰، واژه "شهر کهن" یا "شهر قدیم" به کار گرفته شده و از تمایز بین بافت کهن و بافت جدید سخن گفته می‌شود» (عزیزی، ۱۳۷۹). بعدازآن، بخشی از شهر، به‌عنوان بافت قدیم یا بافت کهن به‌صورت جداگانه در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها مورد مطالعه قرار می‌گیرد؛ اما توجه به بافت‌های قدیمی و کهن با چالش جدیدی روبرو گردید و آن وجود برخی ظرفیت‌ها و قابلیت‌های فرهنگی تاریخی درون بافت‌های مذکور بود «از دهه ۱۳۴۰ با تهیه طرح‌های جامع، فصل نوینی در تغییر شکل و نوسازی شهرها به وجود آمد. در یک ارزیابی کلی می‌توان گفت که اجرای طرح‌های جامع از حیث شاخص‌های کمی، محیط شهری را بهبود بخشید ولی از حیث شاخص‌های فرهنگی کیفیت محیط‌های شهری را رو به نزول برد و در مورد بافت قدیم شهرها از سوی طرح‌های جامعه‌حسابیتی ابراز نشد و ازاین‌رو طی ۱۳۵۰ و پس‌ازآن بافت‌های تاریخی شهرها به‌گونه‌ای متعارض با هویت فرهنگی خویش تحول یافته و نوسازی شد» (صفامنش، ۱۳۸۲). این موضوع باعث گردید تا در اوایل دهه ۵۰ و با قانون برنامه پنجم عمرانی کشور به حفاظت از بافت‌های تاریخی تحت عنوان به‌منظور بهبود محیط‌زیست در شهرها نسبت به نوسازی و تجدید محلات قدیمی و غیربهداشتی و همچنین نسبت به ایجاد سایر تأسیسات و تسهیلات شهری مانند پارک‌ها و فضای سبز اقدام خواهد شد در کلیه عملیات مزبور لزوم حفظ بافت تاریخی شهرها و توجه به معماری ملی و الهام‌پذیری از آن تأکید می‌گردد» (ابی‌زاده و زالی، ۲۰۱۳). اشاره به حفاظت از

بافت تاریخی در سیاست‌گذاری کلان‌شهری نشان‌دهنده اهمیت و ظرفیت فرهنگی و تاریخی بود که این بافت‌ها برای شهرها داشتند و مطابق قانون پنجم عمرانی می‌توانست به‌عنوان معماری ملی و برای الهام‌پذیری در طراحی‌های آتی مورد بهره‌برداری قرار گیرند.

ارزش و قابلیت‌های فرهنگی تاریخی

نباید این‌طور تصور گردد که بافت تاریخی تنها به این دلیل ارزشمند است که زمانی از ساخته‌شدن آن سپری‌شده است، بلکه قابلیت‌های بافت‌های تاریخی در خیلی از موارد فارغ از زمان و مکان مورد توجه قرار گرفته است «قابلیت‌های اثر تاریخی نیز برآمده از ذات و ماهیت آن است و با این ترتیب احصای قابلیت‌های اثر جز از طریق درک حقیقت اثر امکان‌پذیر نیست» (رحیم‌زاده و نجفی، ۱۳۸۹: ۲۴۱). در کسب ارزش برای یک مؤلفه یا یک متغیر، عوامل محیطی-اجتماعی-روانی و زیستی می‌توانند تأثیرگذار باشند (محمد خلیفه، ۱۳۷۸: ۹۸). بنابراین در موضوع شناسایی ارزش‌ها برای مداخله تنها عامل زمان نمی‌تواند تعیین‌کننده باشد و شناخت عوامل مختلفی در کنار عامل زمان، مهم و تعیین‌کننده است «ارزش‌های تاریخی که مردم برای یک بافت شهری خاص در نظر گرفته‌اند نیز مهم است. برای مثال شاید بافتی بیش از ۶۰ یا ۷۰ سال قدمت نداشته باشد، اما دارای ارزش‌هایی باشد که آن را برای مردم شهر بسیار باارزش می‌سازد، چه‌بسا آن بافت با سنت‌هایی پیوسته است که برای مردم ارزش دارد (زالی و همکاران، ۱۳۹۲). سنت یا فرهنگی خاص در یک بافت شهری استمرار یافته و مردم ارزش آن را احساس کرده و دانسته باشند، آن بافت بخشی از ارزش‌های تاریخی مردم محسوب می‌شود» (طالبیان، ۱۳۸۳: ۷). «ارزش، کنش اجتماعی است که مبتنی بر روابط و انتظارات متقابل اجتماعی و متأثر از نهادها و ساختارهای اجتماعی است». زیمل ارزش را یک شکل و طبقه‌بندی جامع از تصویر یا ظاهر دنیا می‌بیند که ماهیت عمیق آن نه در واحد بودن و یک‌شکل بودن آن، بلکه در تفاوت آن در درجه‌بندی بر اساس ارزش است. دورکیم نیز با تمایز دو جامعه مکانیکی و ارگانیکی از یکدیگر ماهیت و شاخص ارزش‌ها را در این جوامع متفاوت می‌داند و معتقد است که ماهیت و شدت ارزش‌ها در جوامع مکانیکی بسیار زیاد بوده و افراد این جوامع تعهد بالایی نسبت به ارزش‌ها دارند. به‌طورکلی از نظر جامعه‌شناسان، ارزش‌ها در جامعه تعهداتی هستند که انسان در زندگی اجتماعی خود به جامعه داده است و ارزش بازتاب رفتارهای خوب و بد وی می‌باشد (نژادابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۲). اگرچه ارزش‌ها مفاهیمی نظری هستند، اما در برخی از موارد در کالبد تجسم‌یافته و قابل درک می‌شوند. به‌عبارتی دیگر کالبد بستر تجلی و تجسم ارزش‌ها در شهر است. در جمع‌بندی می‌توان گفت در شناسایی بافت‌های تاریخی، قدمت و ارزش شرط لازم و کافی برای تعیین شیوه و رویکرد مداخله می‌باشد، مطالعات بافت‌های تاریخی ایران نشان می‌دهند ارزش‌ها و قابلیت‌های فرهنگی تاریخی آن‌ها را می‌توان در دو بخش کلی، ارزش با ماهیت کاربردی متجلی شده در کالبد فیزیکی و ارزش با ماهیت معنوی که بیشتر ذهنی و ادراکی هستند، دسته‌بندی نمود که فرد یا افراد می‌توانند در مواجهه با بافت استنباط نمایند اگرچه ارزش‌ها مفاهیمی نظری هستند، اما در برخی از موارد در کالبد تجسم‌یافته و قابل درک می‌شوند. میراث معماری و شهرسازی امروزی به‌یک‌باره شکل نیافته است، بلکه بر پایه اعتقادات و یک بستر فرهنگی-اجتماعی از سنت‌ها و باورها شکل خاصی بر خود گرفته و با فرم‌هایی خاص به منصف ظهور رسیده است. بر اساس مطالعات صورت گرفته ارزش‌های میراث معماری و شهرسازی در قالب ارزش‌های تجسم‌یافته در شهر در سه عنوان جای‌داده می‌شود: ارزش‌های فرهنگی-تاریخی، ارزش‌های کالبدی و ارزش‌های ادراکی محیط پیرامون (نژادابراهیمی، ۱۳۹۴: ۱۸۴) (جدول ۱).

رویکردهای سیاست‌گذاری در حفاظت شهری

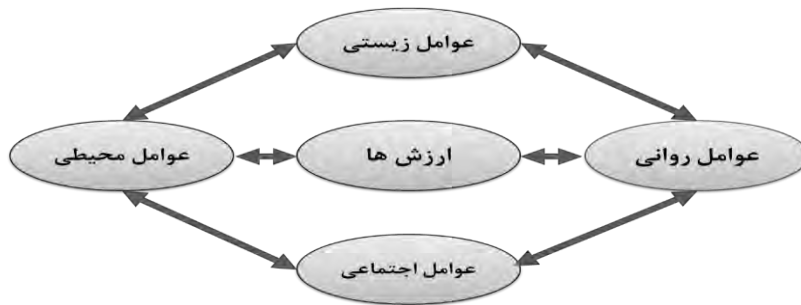
رویکرد کلی مداخله در بافت‌های تاریخی را می‌توان در دو دسته کلی دسته‌بندی نمود و در قالب رویکردهای فرهنگ‌گرایی و نوگرایی در ایران مورد مطالعه قرارداد، هرچند پژوهشگرانی مانند فرانسواز شوای در قالب چهار دسته مداخله نوگرایانه-مداخله فرهنگ‌گرایانه-مداخله فرانوگرایانه و مداخله مردم‌گرایانه در غرب دسته‌بندی کرده است (شوای، ۱۳۷۵)؛ فرهنگ‌گرایان در ایران اعتقاد به حفاظت کامل بافت با تمامی عناصر ارزشمند بدون هیچ‌گونه دخل و تصرفی بود و هرگونه مداخله‌ای که منجر به مخدوش شدن ارزش‌ها و روابط فضایی می‌گردید را مطرود می‌دانستند «[فرهنگ‌گرایان] مداخله در بافت‌های تاریخی یا قدیمی شهرها را جز به‌منظور حفاظت از آن‌ها نمی‌پذیرند» (شماعی زاده، ۱۳۸۹: ۲۲۷). وجود چنین رویکرد و سیاستی مانع از انجام طراحی جامع در بافت‌های تاریخی می‌گردید، این رویکرد هرچند موجب حفاظت مقطعی از اصالت بافت می‌شود؛ ولی عدم تطابق ساختار بنا با روح

زمانه موجب شکل‌گیری بافت‌های شهری فاقد ارزش می‌گردید «چنانچه این ساختارها به‌روز نشوند، میراث به لحاظ معنایی با مفاهیمی چون کهنه، قدیمی، یادگاری، بدون مصرف و... مترادف می‌شود» (حیبی، ۱۳۸۴: ۹).
در مقابل؛ نوگرایانه معتقد به استفاده از توانمندی‌های نوین شهری در مقابل عناصر سنتی بودند و اعتقاد داشتند که بافت‌های تاریخی جویگویی نیازهای امروزی نیستند مداخله را برای حل مشکلات لازم می‌دانستند و این امر موجب می‌گردید بسیاری از ارزش‌ها و قابلیت‌ها نادیده گرفته شود و در اکثر موارد اجرایی، کالبد شریان‌ها و عناصر تاریخی مخدوش شوند؛ تخریب بافت‌های تاریخی از طریق خیابان‌کشی‌های مستقیم بدون توجه به ساختار سنتی و تاریخی آن‌ها نمونه‌ای از این تلاش‌ها بود «مسلم است که راه‌حل برش در شهرهای قدیمی و بهتر بگویم (مصلوب کردن) مراکز باستانی تلاشی است که نه‌تنها مشکلی را از میان نمی‌برد بلکه شهرها را به‌کلی فدا و نابود می‌کند» (آنجلیس دوسا، ۱۳۷۸: ۶). این اقدامات با هدف برطرف کردن مشکلات بافت‌های تاریخی صورت می‌گرفت ولی چون بدون توجه به ارزش‌های مذکور آن‌ها بوده است باعث گردید تا نه‌تنها مشکلات را برطرف نکند؛ بلکه ارزش‌های آن‌ها را نیز مخدوش نماید (زالی و همکاران، ۲۰۱۳).

جدول ۱

دسته‌بندی ارزش‌ها و قابلیت‌های فرهنگی قابل‌استحصال و استنباط در بافت‌های فرهنگی تاریخی

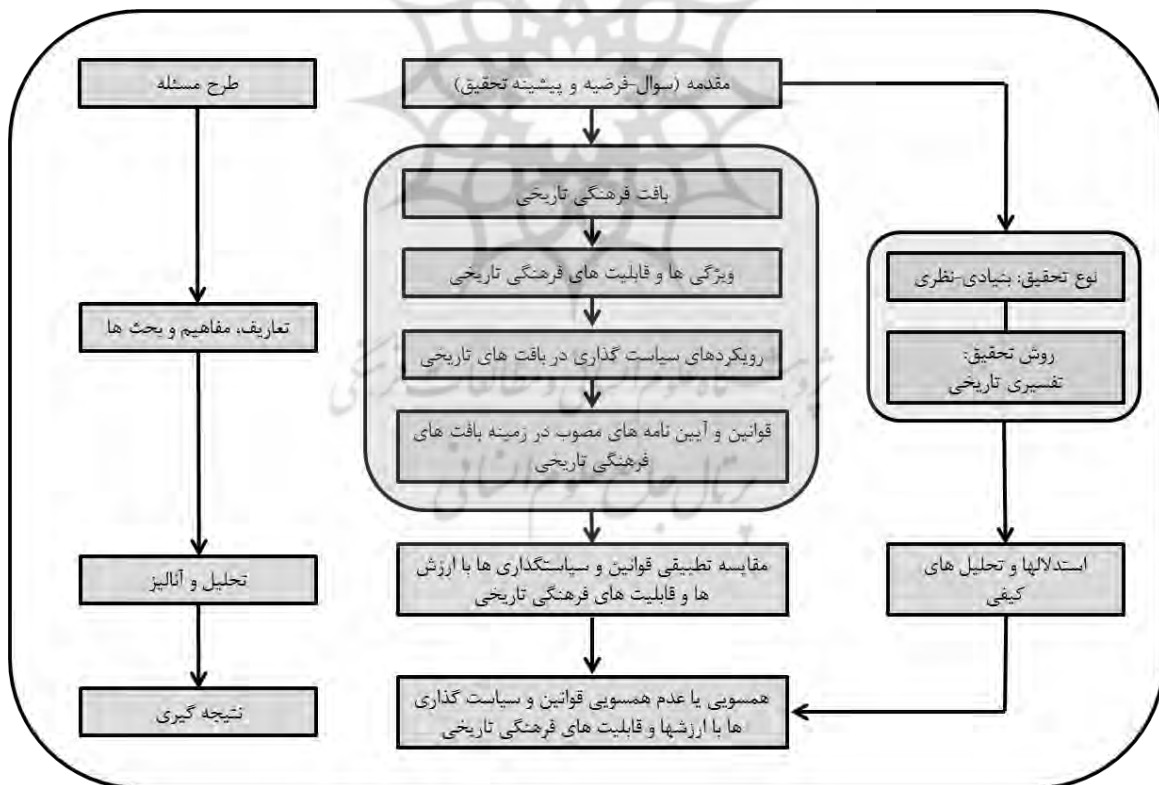
ردیف	ماهیت ارزش	مؤلفه ارزشی	ویژگی‌ها	مصادیق در بافت فرهنگی تاریخی		
۱	کاربردی	آموزشی	گسترش دانایی-شناخت محیط	روابط فضایی موجود می‌توانند در درک بهتر جایگاه انسان در زندگی کمک کنند		
		گردشگری	گسترش فرهنگ	بافت‌های فرهنگی تاریخی به‌عنوان یکی از اهداف گردشگری شهرهای ایران می‌باشند		
		اقتصادی	ملکی و غیر ملکی	علاوه بر سرمایه‌ای بودن، در جذب سرمایه‌گذاری موضوعیت دارند		
		فنی و ساختاری	فن‌آوری ساخت و سازه	به‌عنوان محلی برای حضور فن‌آوری‌های ساخت در دوره‌های مختلف می‌باشد		
		تاریخی	سند تاریخی و اعتقادی	سندی برای شناخت باورها و اعتقادهای هر دوره تاریخی است		
		هنری	موزه هنر معماری	نمایش توانایی‌های افراد مختلف محلی در زمینه ساخت‌وساز بومی بوده است		
		سیاسی	نقش سیاست در شهرهای تاریخی	می‌توان نقش حکومت در شکل‌گیری و نتایج سیاست‌ها را مورد مطالعه قرار داد		
		اجتماعی	تمامات اجتماعی گروه‌ها	فضاهای مذهبی و تجاری اقوام و مذاهب مختلف در کنار همدیگر قابل مطالعه است		
		۲	غیرکاربردی و معنوی	عاطفی	احساس فرهنگی و مذهبی	وجود بافت تاریخی با ارزشهای مختلف احساسی خوشایند برای ساکنان شهر دارد
				فرهنگی	غنای فرهنگی ملی و قومی	بافت‌های تاریخی با نشانه‌های یکسان کمک به وفاق ملی و غنای فرهنگی می‌کند
		هویتی	هویت فردی-منطقه‌ای - ملی	در کنار هویت فردی و منطقه‌ای برای ساکنان، در مقیاس ملی نیز هویت‌بخش هستند		

شکل ۱. عوامل کسب ارزش‌ها و ارتباط بین آن‌ها

روش پژوهش

تحقیق حاضر از نوع تحقیق‌های بنیادی-نظری می‌باشد، ولی با ارائه تحلیل‌های کیفی برای نتیجه‌گیری استفاده شده است؛ برای این‌که هدف یافتن نقاط قوت و ضعف قوانین مداخله شهری در ایران با محوریت ارزش‌ها و قابلیت‌های فرهنگی تاریخی است، مواد خام جهت بررسی مفهوم ارزش‌های بافت بر اساس بررسی قوانین تصویب‌شده در مجلس شورای ملی و مجلس شورای اسلامی و آیین‌نامه‌ها و قوانین داخلی سازمان‌ها و نهادهای تأثیرگذار در مدیریت و مداخله شهری از سال ۱۳۸۵ الی ۱۳۸۹ هجری شمسی استخراج شده است و موارد متناقض و متشابه و بررسی تطبیقی این قوانین و انعکاس نتایج اجرای آن‌ها در مداخلات در بافت تاریخی شهرهایی ایران مورد مطالعه قرار گرفته است.

شکل ۲. چارچوب نظری تحقیق

یافته‌ها و بحث

سیاست‌گذاری و قانون‌گذاری از جمله موضوعاتی است که نقش تعیین‌کننده در روند مداخله شهری دارد و تحت تأثیر تفکرات و خواست‌های قانون‌گذاران و مجریان می‌باشد. قوانین و مقررات در ایران را در ۱۰ دوره می‌توان مورد بررسی قرار داد، این تقسیم‌بندی بر اساس شکل‌گیری قوانینی صورت گرفته است که تأثیر مستقیمی در روند مداخله شهری داشتند.

دوره اول: پیش از سال ۱۲۸۵ (سال تصویب قانون بلدیة)

دوره دوم: از سال ۱۲۸۵ تا سال ۱۳۰۹ (سال تصویب قانون حفظ آثار و توسعه معابر)

دوره سوم: از سال ۱۳۰۹ تا سال ۱۳۲۰ (سال اصلاح قانون توسعه معابر)

دوره چهارم: از سال ۱۳۲۰ تا سال ۱۳۳۴ (سال تصویب قانون شهرداری‌ها و آغاز برنامه دوم توسعه عمرانی)

دوره پنجم: از سال ۱۳۳۴ تا سال ۱۳۴۷ (سال تصویب قانون نوسازی و عمران شهری)

دوره ششم: از سال ۱۳۴۷ تا سال ۱۳۵۷ (سال پیروزی انقلاب اسلامی ایران)

دوره هفتم: از سال ۱۳۵۷ تا سال ۱۳۶۹ (سال تصویب و شکل‌گیری شهرهای دارای محورهای تاریخی و فرهنگی)

دوره هشتم: از سال ۱۳۶۹ تا سال ۱۳۷۹ (شروع برنامه سوم توسعه اقتصادی با اعمال ماده ۱۶۶)

دوره نهم: از سال ۱۳۷۹ تا سال ۱۳۸۸ (برنامه سوم توسعه تا انتهای برنامه توسعه چهارم توسعه فرهنگی-اجتماعی-اقتصادی)

دوره دهم: از سال ۱۳۸۸ تا سال ۱۳۹۹ (برنامه پنجم توسعه فرهنگی-اجتماعی-اقتصادی تا برنامه پنج‌ساله ششم توسعه و تصویب

سند رویکردهای کلی حفاظت و احیای محدوده‌های فرهنگی تاریخی در ۱۳ بند در شورای عالی شهرداری و معماری ایران)

دوره اول: پیش از سال ۱۲۸۵ (سال تصویب قانون بلدیة)

اتفاقات جهانی معاصر دوره قاجاریه، باعث تأثیرپذیری روابط اجتماعی، سیاسی و فرهنگی در ایران گردید، به‌گونه‌ای که شکل و شیوه برخورد با مسائل شهری نیز دچار تغییرات شد، الگوهای جدید معماری و شهری نظیر هتل، سینما، تماشاخانه، خیابان مستقیم و جداره سازی شده، ساختمان به‌ظاهر بلندمرتبه به‌عنوان الگوهای وارداتی وارد شهرهای ایران گردید، باین‌وجود، سازمان شهر همان الگوی گذشته بود «بافت شهر و سازمان فضایی آن تفاوت‌های عمده‌ای (از نظر ساختی و ماهوی) با شهر دوره صفوی نشان نمی‌دهد» (حبیبی، ۱۳۷۸: ۱۲۵). شهر در این دوره ادامه شهرسازی سنتی بود و تغییرات زیادی در خصوص شکل و اداره آن دیده نمی‌شود و حفاظت از شهر مطابق بر الگوهای سنتی و بومی بود «مرمت شهری در این دوران به‌عنوان یکی از ارکان پویایی شهر، متداوم است» (ایزدی، ۱۳۸۰).

دوره دوم: از سال ۱۲۸۵ تا سال ۱۳۰۹ (سال تصویب قانون حفظ آثار و توسعه معابر)

هرچند تصویب قانون بلدیة (سومین قانون مصوب مجلس شورای ملی) نقطه عطفی در شکل‌گیری نظام جدید مدیریت و سیاست‌گذاری شهری در ایران بود ولی شهر با عناصر وابسته به آن، در این دوره تفاوتی با گذشته نداشت و استمرار رویه دوره‌های قبلی و آغاز مدرن‌گرایی با احتیاط و احترام به سنت‌ها بود اما جستجوی معنی‌دار از مفهوم اروپایی شهر در اوایل شروع قرن چهاردهم شمسی موجب گردید که زمینه‌های مداخله در ابعاد وسیع در دهه‌های بعدی فراهم گردد «شهر معنای تاریخی خود را از دست می‌دهد و مفهوم اروپایی آن به‌کار گرفته می‌شود» (حبیبی، ۱۳۷۰: ۱۱). سنت‌های گذشته بر اساس تطبیق با اصول وارداتی جدید ناکارآمد تشخیص داده شدند «در اسفند ۱۳۰۳، بلدیة تهران اعلان شروع این خیابان‌کشی‌ها را منتشر می‌کند. در این اعلان آمده چون بناهایی که سابقاً در خیابان‌ها و کوچه‌های شهر شده بر طبق اصول معماری و مهندسی نبوده» (حبیبی، ۱۳۸۹: ۸۷). اشاره عدم مهندسی بودن به ارزش‌های ساخت‌وساز بومی بود که در گذر زمان تبدیل به سنت و آیین شده بودند ولی با اعمال الگوهای جدید در بافت و ابنیه جدید، ارزش‌های بومی نادیده گرفته شدند.

دوره سوم: از سال ۱۳۰۹ تا سال ۱۳۲۰ (سال اصلاح قانون توسعه معابر)

از مهم‌ترین و مؤثرترین قوانین تأثیرگذار که هم در زمینه حفظ آثار و در زمینه دگرگونی شهرها می‌توان ذکر کرد، تصویب قوانین حفظ آثار در سال ۱۳۰۹، قانون توسعه معابر در سال ۱۳۱۲ و قانون عمران در سال ۱۳۱۶ بود، ویژگی‌های این قوانین به‌گونه‌ای بود

که موجبات مداخلات سنگین، بدون توجه به ارزش‌های موجود در بافت‌های شهری را فراهم نمود «هرچند اولین محمل قانونی مداخله جدی در بافت‌های کهن شهری را می‌توان به قانون بلدیه سال ۱۲۸۶ نسبت داد، اما در عمل قانون بلدیه سال ۱۳۰۹ بود که زمینه مداخلات سنگین را فراهم آورد» (عزیزی، ۱۳۷۹). هدف نهایی از اجرای چنین طرح‌هایی تغییر نگرش به ارزش و سنت، تحت تأثیر الگوهای غربی و اشکال ظاهری آن بود «هدف نهایی از این تغییرات چیزی نبود جز حذف سنت‌هایی که به نظر کهنه و پوسیده می‌آمدند و جایگزینی آن‌ها با الگوهایی که بی‌هیچ تغییری از غرب وارد می‌شدند» (سعیدی رضوانی، ۱۳۷۱). هیچ‌گونه سیاستی برای توجه به ارزش‌های موجود در این بافت‌ها وجود نداشته، بلکه برعکس تمامی مؤلفه و متغیرهایی که می‌توانستند به‌عنوان ارزش موردنظر قرار گیرند؛ به ضد ارزش بدل می‌گردند «از این پس و در مقابل این نوگرایی که از سوی سرمایه‌گذاری‌های خارجی و عاملین بومی آنان طلب می‌گردد، بافت موجود شهر سنتی ارزیابی گردیده و چون مانعی رخساره می‌نماید» (حبیبی، ۱۳۷۰: ۱۳). اما در مقابل جریان مذکور، قانون حفظ آثار سال ۱۳۰۹ به تصویب رسید و آثار تاریخی را مورد حمایت قرار داد.

دوره چهارم: از سال ۱۳۳۰ تا سال ۱۳۳۴ (سال تصویب قانون شهرداری‌ها و آغاز برنامه دوم توسعه عمرانی)

تصویب اصلاحیه قانون توسعه معابر باعث گردید تا حد زیادی از لحن آمرانه قانون توسعه معابر سال ۱۳۱۲ کاسته گردد «اقدامات مداخله‌ای در بافت‌های کهن شهری چشمگیر نمی‌باشد» (عزیری، ۱۳۷۹: ۴۰). همچنین بند اول قانون حفظ آثار سال ۱۳۰۹ که تنها آثار پیش از دوره قاجار را تاریخی می‌دانست در قانون تمدید استخدام آندره‌گذار اصلاح گردد و به‌جای واژه «آخر زندیه»، واژه «شروع مشروطه» اضافه گردید. علی‌رغم تصویب قانون برنامه عمرانی اول، اجرای مباحث نوسازی و بهسازی شهری با موانعی همراه بودند «به دلیل نابسامانی‌های پس از جنگ، شاهد اقدامات قابل توجهی بهسازی و نوسازی شهری نیستیم» (شماعی، ۱۳۸۹: ۳۲۳). عدم توجه به کالبد بافت‌های قدیمی شهر و افزایش تمایل به استفاده از خودرو در این دوره باعث گردید توجه به بافت‌های میانی شهرها بیشتر گردید و تداوم آن ایجاد شکاف بین بافت تاریخی و بخش‌های جدید شهری را در پی داشت.

دوره پنجم: از سال ۱۳۳۴ تا سال ۱۳۴۷ (سال تصویب قانون نوسازی و عمران شهری)

این دوره با شکل‌گیری برنامه دوم توسعه عمرانی آغاز گردید و موفق‌تر از برنامه اول بود «در شهرها اقدامات عمرانی بیشتری مانند گسترش سیستم‌های تلفن و تلگراف، لوله‌کشی آب، تأمین برق، افزایش ادارات و امور خدماتی صورت گرفت» (مشهدیزاده، ۱۳۸۶: ۵۰). قوانین وزارت آبادانی مسکن، سازمان ملی حفاظت از آثار باستانی، قانون تملک آپارتمان‌ها و غیره تصویب شدند، سرمایه‌گذاری‌های زیاد و توجه به بخشی از بافت شهری، تمرکز ساخت‌وساز در نقاط خاص شهر، باعث بروز فاصله بین بخش تاریخی و جدید شهر می‌شود و برای اولین بار واژه بافت کهن و قدیمی به وجود آمد، بحث تأمین درآمد شهرداری‌های کشور از طریق خودمحموری و خودگردانی باعث ایجاد فاصله بین شهرهای غنی و فقیر گردید «این اوضاع و شرایط موجب زیاد شدن فاصله توسعه بین شهرهای غنی و محروم شد» (شماعی، ۱۳۸۹: ۳۲۴). این دوره با رشد جمعیت شهری کشور، نظارت شهرداری‌ها بر ساخت‌وساز شهری در بخش‌های تفکیک و صدور مجوز ساخت همراه بود و سوداگری زمین به همراه کوچ ساکنان اصیل از محلات تاریخی به بیرون از این بافت‌ها موجب می‌گردد که بسیاری از پلاک‌های ارزشمند واقع در بافت فرهنگی تاریخی تفکیک و در قطعات کوچک به افراد کم‌درآمد و فقیر فروخته شود و به‌مرور ترکیب جمعیتی این بافت‌ها دچار تغییر و تحول گردد، ملاحظه می‌شود قوانین مصوب این دوره دارای موارد مثبت و در مواردی در تقابل با ارزش‌ها بود.

دوره ششم: از سال ۱۳۴۷ تا سال ۱۳۵۷ (سال پیروزی انقلاب اسلامی ایران)

با گسترش تفاوت‌های قابل‌درک مابین بافت‌های جدید شهری و بافت‌های تاریخی در سال ۱۳۴۷ قانون نوسازی و عمران شهری به تصویب رسید، همچنین در همین سال برنامه چهارم توسعه عمرانی به تصویب می‌رسد و توجه به امور بافت‌های تاریخی و قدیمی شهرها در اولویت قرار می‌گیرند «برنامه‌های عمرانی به‌ساماندهی محله‌های مسکونی و نوسازی محله‌های قدیمی اشاره داشتند» (شماعی، ۱۳۸۹: ۳۲۷). طرح‌های جامع تهیه‌شده در این دوره، الگوبرداری از غرب بدون توجه به ساختارهای فرهنگی و اجتماعی جامعه است. با رشد درآمدهای نفتی ایران و سرمایه‌گذاری در بخش‌های جدید شهری، اکثر شهرهای ایران در مراکز تاریخی دچار نقصان و کمبودهایی گردیدند و ایجاد زمینه‌های مناسب برای تخریب ارزش‌های موجود در این بافت‌ها را فراهم آورد «در این دگرگونی ارزش‌ها، هر آنچه از نظر سازمان فرهنگی جامعه هویت‌بخش است (زالی و همکاران، ۲۰۱۴)، به‌عنوان مفاهیم سنتی تا حد

موارد موزه‌ای به عقب رانده می‌شود. آنچه به‌عنوان هویت جامعه جدید مطرح می‌گردد و از سوی دولت پهلوی تبلیغ می‌گردد، ریشه‌های خود را نه در درون هویت ایرانی بلکه در فراسوی مرزها و در هویتی کاملاً بیگانه دوانیده است» (حیبی، ۱۳۷۸: ۱۵۶). رویکرد نوسازی و بهسازی شهری با تزریق پول حاصل از فروش نفت، تغییر ترکیب جمعیتی در بخش‌های تاریخی شهرها و سوداگری زمین موجب نوعی سردرگمی می‌گردد، رویکردی که نه‌تنها در توجه به مسائل ارزش‌های تاریخی و فرهنگی دارای نقایصی بود در مواجهه با اصول حفاظت نیز مغایرت‌هایی داشت «مجموعه دگرگونی‌های صورت گرفته هیچ‌گاه منطبق بر اصول مرمت شهری نبوده و همواره موجب افزایش مسائل و مشکلات برای شهر و شهروندان بوده است. بازسازی بخشی از حلقه اول همدان توسط بانک رهنی، بازسازی بافت پیرامون شاه‌چراغ شیراز و خیابان‌کشی‌های متأثر از طرح‌های دهه ۴۰ و ۵۰ ه.ش. به‌ویژه طرح فلکه اطراف حرم مطهر امام رضا(ع) از اقدامات مستقیم صورت گرفته در بافت‌های کهن شهری در این دوران بوده است» (ایزدی، ۱۳۸۰). علی‌رغم این اتفاقات، اقدامات مثبتی در زمینه حفاظت و نگهداری از تک بناها با تأسیس سازمان ملی حفاظت از آثار باستانی صورت گرفته بود ولی در زمینه حفاظت شهری به نظر می‌رسد دارای موضوعیت نبود.

دوره هفتم: از سال ۱۳۵۷ تا سال ۱۳۶۹ (سال تصویب و شکل‌گیری محورهای تاریخی و فرهنگی)

وقوع انقلاب ۵۷ ایران و جنگ ایران و عراق، روند توجه به بافت‌های تاریخی را با موانعی روبرو کرد «در سال ۱۳۶۱ در وزارت کشور-شاخه معاونت امور محلی و عمران شهری متوجه موضوع گسترش بی‌رویه شهری و لزوم حفظ و نگهداری و باز زنده‌سازی بافت‌های قدیمی و بهسازی بافت شهرها به‌ویژه مراکز شهری [تأکید شده است]» (ایزدی، ۱۳۸۰). اما باوجود سیاست‌گذاری‌های مذکور تا پایان جنگ و شروع اولین برنامه اول در سال ۱۳۶۸ اقدامات مؤثری در خصوص مداخله در بافت‌های شهری صورت نگرفت. در این بین با تشکیل سازمان میراث فرهنگی در سال ۱۳۶۴ سیاست‌گذاری روی تک بناها و مجموعه‌های ارزشمند تاریخی تمرکز یافت، ولی اقدامی در جهت مداخله بافت‌های تاریخی انجام نشد؛ در سال ۱۳۶۶ دفتری بنام دفتر بهسازی بافت شهری در حوزه معاونت شهری می‌توانست روند تکوین در زمینه حفاظت شهری باشد ولی پاره‌ای از مشکلات مانع از اجرای طرح‌های این دفتر گردید «طرح‌های تهیه‌شده در این دوره علی‌رغم نگاه ویژه‌ای که در ضابطه‌مند نمودن ساخت‌وساز در محدوده بافت‌های کهن ارائه نمودند به‌جز تعداد بسیار معدودی به اجرا درنیامدند» (ایزدی، ۱۳۸۰). جنگ، نبود سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی نامناسب، مهاجرت و اسکان در هسته‌های قدیمی و تاریخی شهرها از جمله آسیب‌های موجود در بافت‌های مذکور بودند.

دوره هشتم: از سال ۱۳۶۹ تا سال ۱۳۷۹ (شروع برنامه سوم توسعه اقتصادی با اعمال ماده ۱۶۶)

مصوبه شورای عالی معماری و شهرسازی در زمینه معرفی چهار شهر به‌عنوان شهر فرهنگی-تاریخی در سال ۱۳۶۹ توجه به ارزش‌ها و قابلیت‌های فرهنگی آن‌ها را افزایش داد و سیاست‌گذاری برای جاگیری مراکز فرهنگی و هنری در هسته‌های تاریخی، می‌توانست آن‌ها را از مراکز راکد به مکان‌های پویا و سرزنده بدل کنند و در مواردی از جمله در بخش‌هایی از شهرهای شیراز، کرمان، اصفهان و تبریز اقدامات مناسبی انجام یافت. در این طرح‌ها علی‌رغم امکانات مناسبی که برای بافت‌های تاریخی داشتند، از این نظر که، فعالیت‌ها بر روی پوسته بافت‌ها، بدون توجه به ساختار درونی و باطنی آن متمرکز بودند؛ دارای کمبودهایی بود و در ادامه همین امر مشکلاتی را برای بافت‌های تاریخی به همراه داشتند.

از دیگر اقدامات مؤثر در این دوره شکل‌گیری دفتری بهسازی و نوسازی بافت شهری در وزارت مسکن و شهرسازی بود «در همین دوره بود که دفتر بهسازی و نوسازی بافت شهری وزارت مسکن و شهرسازی با تفکر تجمیع در بافت قدیم، شرح خدمات تیپ جدیدی را با این اهداف ارائه کرد: ۱-حفاظت و مرمت بناهای موجود ۲-تخریب بخشی از بافت که ارزش نگهداری و مرمت ندارد ۳-طراحی کاربری‌های موردنیاز و ساخت ابنیه مربوط؛ بدین ترتیب صرفاً بافت قدیم از طریق طرح‌های مرمت و احیا در دستور کار قرار می‌گیرد» (شماعی، ۱۳۸۹: ۳۴۰). سازمان میراث فرهنگی که بعد از تشکیل عمدتاً بر روی تک بناها و محوطه‌های تاریخی متمرکز گردیده بود، در محدوده زمانی مذکور با تشکیل دفتر مطالعات بافت‌های تاریخی اقدام به پژوهش در زمینه بافت‌های تاریخی به‌صورت موردی نمود که می‌توان به مطالعات شهرهای همچون اردکان و میبد در یزد اشاره نمود، ولی فعالیت‌ها با محوریت پژوهش بود و خیلی در زمینه اجرای طرح‌های وارد نمی‌گردید.

دوره نهم: از سال ۱۳۷۹ تا سال ۱۳۸۸ (برنامه سوم توسعه تا انتهای برنامه چهارم توسعه فرهنگی-اجتماعی-اقتصادی)

عدم هماهنگی‌های در سیستم سیاست‌گذاری برای مداخله در بافت‌های فرهنگی تاریخی مابین دستگاه‌های مختلف دولتی موجب گردید در برنامه سوم و چهارم توسعه اقتصادی و فرهنگی کشور توجه ویژه‌ای به امر مداخله در بافت‌های تاریخی صورت گیرد «بروز مشکلات مذکور و عدم هماهنگی در نظام مدیریت بافت در حوزه‌های سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، و اجرا، باعث گردید که دولت به منظور ساماندهی وضعیت بافت‌های تاریخی، در برنامه سوم توسعه (ماده ۱۶۶) و برنامه چهارم (ماده ۱۱۵)، ملزم به اتخاذ سازوکارهای مدیریتی خاص برای اداره بافت تاریخی شهرها و دادن وظائف و مسئولیت‌های بیشتر به نهادهای محلی گردد» (طاهرخانی، ۱۳۸۵). در برنامه‌های توسعه سیاست‌گذاری بیشتر بر مبنای آگاهی دادن مردم برای شناخت ارزش‌های موجود در بافت‌های تاریخی و میراث فرهنگی بود، تصویب آیین‌نامه اجرایی بند "ج" ماده ۱۶۶ قانون سوم توسعه، شناسایی محله‌های قدیمی و بافت‌های باارزش و شناسایی تک بناهای ارزشمند با ارائه طرح‌های مناسب، نسبت به ارتقای کیفیت زندگی در این بافت‌ها اقدام گردد ولی وقوع زلزله بم موجب گردید که سیاست‌گذاری‌ها بر هدف دیگری استوار گردد «زلزله بم... زلزله‌های مصنوعی دیگری را برای تخریب بافت‌های کهنه، قدیمی، فقیر و ارزشمند به دست مدیریت شهری و تعدادی از ساکنان باعث شد» (حائری، ۱۳۸۵: ۱۰). بعد از این زلزله، هدف در بافت‌های قدیمی و تاریخی مقاوم‌سازی بدون تلاشی برای شناسایی ارزش‌های موجود در آن‌ها گردید بافت شهری از منظر و نظر کالبدی مورد توجه قرار گرفت و با گزینش سه عامل (ریزدانگی، نفوذناپذیری و عدم ایستایی) اقداماتی در راس‌تای تخریب برخی از ارزش‌های بافت‌های تاریخی شد.

دوره دهم: از سال ۱۳۸۸ تا سال ۱۳۹۹ (برنامه پنجم و ششم توسعه و تصویب سند رویکردهای کلی حفاظت و احیای محدوده‌های فرهنگی تاریخی و تشکیل ستاد ملی بازآفرینی)

مهم‌ترین سیاست‌ها و برنامه‌های سازمان میراث فرهنگی به‌منظور حفاظت و باززنده سازی میراث فرهنگی تاریخی در این دوره، بر مبنای دیدگاه صاحب‌نظران این رشته به شرح ذیل بیان می‌شوند:

۱. انتقال ستاد مرکزی سازمان میراث فرهنگی و باستان‌شناسی از تهران به شیراز و انتقال صنایع دستی به اصفهان؛
۲. بازگشت ستاد مرکزی سازمان میراث فرهنگی از شیراز به تهران؛
۳. کاهش روند ثبت آثار تاریخی در فهرست آثار ملی به دنبال فراهم شدن زمینه برای خروج آثار از فهرست ثبت به واسطه صدور حکم توسط دیوان عدالت اداری (از سال ۱۳۸۸)؛
۴. حمایت‌های حقوقی، اقتصادی و فرهنگی اجتماعی از مالکان و دارندگان آثار تاریخی، به‌خصوص در بافت‌های تاریخی به‌منظور حفاظت و باززنده سازی آن‌ها؛
۵. تغییر وضعیت پایگاه‌های ملی و تبدیل آن‌ها به واحدهای استانی (در سال ۱۳۸۸) (فدایی‌نژاد و حناچی، ۱۳۹۳).

تصویب قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی کشور (۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴) و توجه به ابعاد از موضوع میراث فرهنگی و گردشگری، به‌خصوص گردشگری تفریحی. از سایر مواد این برنامه می‌توان به گزینه‌های زیر اشاره کرد (قانون برنامه پنجم توسعه کشور):

۱. ایجاد صندوق توسعه گردشگری باهدف تشویق و تسهیل سفرهای ارزان قیمت؛
۲. شناسایی و حمایت از آثار تاریخی حوزه‌ی فرهنگی ایران موجود در کشورهای همسایه به‌عنوان میراث فرهنگی مشترک؛
۳. بررسی، تدوین و تصویب سیاست‌ها، برنامه‌ها، اصول و ضوابط و مقررات مرتبط با معماری ایرانی اسلامی بناها، به‌ویژه بناهای بلندمرتبه و تأثیرگذار در سیما و منظر شهرها و روستاها؛
۴. حمایت مالی و معنوی از مالکیت و حقوق قانونی مالکان بناها و آثار و اشیاء تاریخی منقول در جهت حفظ، صیانت و کاربرد مناسب آن‌ها و اقدامات لازم برای بیمه آثار فرهنگی، هنری و تاریخی (فدایی‌نژاد و حناچی، ۱۳۹۳).

در اردیبهشت سال ۱۳۹۶ سند واحد حفاظت از بافت‌های تاریخی- فرهنگی و رویکردهای کلی حفاظت و احیای محدوده‌های تاریخی- فرهنگی در ۱۳ بند و هفت بخش، در دومین جلسه شورای عالی شهرسازی و معماری ایران به ریاست وزیر راه و شهرسازی به تصویب رسید. این سند پیرو مصوبه مورخ ۹۴،۷،۲۷ شورای عالی شهرسازی و معماری ایران، موضوع ابلاغ محدوده بافت تاریخی

۱۶۸ شهر کشور و همچنین نامه ابلاغی مقام عالی وزارت راه و شهرسازی به شرکت مادر تخصصی عمران و بهسازی شهری ایران موضوع ابلاغ رویکرد ایران شهری در بازخوانی و بازآفرینی این عرصه‌های ارزشمند و ضرورت تهیه دستورالعملی برای تحقق این هدف تصویب گردید (پایگاه خبری وزارت راه و شهرسازی، ۱۳۹۶).

به‌موجب بند ۱۰ این سند، فرایند حفاظت و احیای محدوده‌های تاریخی-فرهنگی، به‌عنوان موضوعی چندوجهی و فرابخشی، نیازمند مشارکت و حضور تمامی دستگاه‌ها و کنشگران مرتبط و مؤثر، متشکل از دستگاه‌ها و نهادهای ذی‌ربط، نمایندگان سازمان‌های مردم‌نهاد و دانشگاهیان است. همچنین طبق بند ۱۲ این سند، ضمن تأکید بر نقش محوری مدیریت شهری (شوراها و شهرداری‌ها) و با توجه به ضرورت ایجاد یک فضای مدیریتی هماهنگ، یکپارچه و با اختیارات جامع و کافی، و همچنین نظر به تأکید ماده ۱۱۵ قانون برنامه چهارم و آئین‌نامه اجرائی آن، مدیریت تخصصی و یکپارچه در امر حفاظت و احیای محدوده‌های تاریخی-فرهنگی متناسب با ظرفیت و توان هر شهر بایستی در دستور کار قرار گیرد (پایگاه خبری وزارت راه و شهرسازی، ۱۳۹۶).

تا اواخر قاجار، روند ساخت‌وساز شهری در ایران، سنت‌هایی بود که از دوره‌های قبل در جامعه وجود داشت، سنت‌های مذکور منطبق بر ارزش‌های فرهنگی بود که شکل آیین به خود گرفته بودند؛ تصویب قانون بلدیه باعث گردید روند مذکور، شکلی متفاوت‌تر از گذشته داشته باشد ولی این تفاوت باعث تقابل ارزش‌ها توسعه ارزش‌های فرهنگی نگردید، با تعامل بین سنت‌ها و آیین‌های رایج، سعی در ایجاد بستر و زمینه‌های توسعه وجود داشت.

جدول ۲

مقایسه تطبیقی قوانین و مقررات مصوب مداخله در بافت‌های تاریخی فرهنگی ایران

ردیف	محدوده زمانی	قوانین و آیین‌نامه‌ها	تعاریف و واژه‌شناسی	رویکردهای کاربردی	ضوابط حفاظتی یا اجرایی
۱	پیش از سال ۱۲۸۵ هجری	-----	در این زمان شهر مفهومی واحد داشته است و تقسیم‌بندی نه بر اساس محدوده زمانی شکل‌گیری، که بر اساس طبقات اجتماعی و فرهنگی و احیاناً سیاسی شکل می‌گرفت و چون شهرها توسعه خطی با شیب ثابت داشتند تفاوتی در ساختار دوره‌های مختلف دیده نمی‌شد	رویکردهای توسعه و حفاظت معنای ویژه‌ای نداشت و شامل سنت‌هایی بود که در مواجهه با گذشت زمانی و در دوره‌های مختلف سیاسی تبدیل به آیین و عرف شده بودند و هر معمار یا محتسبی خود را ملزم به رعایت این آیین می‌دانستند	ضوابط در این دوران ضوابط مکتوب و مصوب مکان و موسسه‌ای نبود و بر اساس گفتمان‌های اخلاقی، شرعی و مذهبی عمل می‌گردید و حاکمیت و حکومت به‌غیر از موارد خاص دخالت سیستماتیک در جزئیات نداشت و اداره شهر در دست کلدایان بود
۲	سال ۱۲۸۵ لغایت ۱۳۰۹	قانون بلدیه (۱۲۸۵)- آیین‌نامه عتیقات مصوب هیئت‌وزیران- اجرای برخی اصلاحات توسط کابینه سیاه	هرچند با تصویب قوانین مذکور مداخلات سنگین به بافت‌های شهری ایران تحمیل می‌گردد ولی هنوز تقسیم‌بندی بین لایه‌های شهری وجود ندارد و شهرها دارای بافت‌های تاریخی یا جدید نمی‌باشند و روند توسعه و سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف شهر یکسان بوده است	با استناد به ماهیت نظامی و دیکتاتوری حکومت قوانین رویکرد قوانین در این دوران رویکردی تحکیم‌آمیز بود بنابراین با ایجاد ساختارهای کاملاً وارداتی که شکل قانونی و حاکمیتی نیز به خود گرفته بود روابط اجتماعی و فرهنگی بافت‌های شهری به کلی دگرگون گردید	با توجه به ساختار قاجاری شهری‌های ایران و تصویب قانون حفظ آثار و عدم توجه به ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی قاجاریه، ساختار سنتی و تاریخی اکثر شهرهای ایران تخریب گردید ولی برخی از بناهای شاخص دوره‌های قبل مرمت و احیا گردید
۳	سال ۱۳۰۹ لغایت ۱۳۲۰	اصلاحیه قانون بلدیه، نظامنامه بلدیه، قانون حفظ آثار (۱۳۰۹)-قانون راجع به احداث و توسعه معابر و خیابان‌ها (۱۳۱۲)، قانون عمران (۱۳۱۶)	هرچند با تصویب قوانین مذکور مداخلات سنگین به بافت‌های شهری ایران تحمیل می‌گردد ولی هنوز تقسیم‌بندی بین لایه‌های شهری وجود ندارد و شهرها دارای بافت‌های تاریخی یا جدید نمی‌باشند و روند توسعه و سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف شهر یکسان بوده است	با استناد به ماهیت نظامی و دیکتاتوری حکومت قوانین رویکرد قوانین در این دوران رویکردی تحکیم‌آمیز بود بنابراین با ایجاد ساختارهای کاملاً وارداتی که شکل قانونی و حاکمیتی نیز به خود گرفته بود روابط اجتماعی و فرهنگی بافت‌های شهری به کلی دگرگون گردید	با توجه به ساختار قاجاری شهری‌های ایران و تصویب قانون حفظ آثار و عدم توجه به ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی قاجاریه، ساختار سنتی و تاریخی اکثر شهرهای ایران تخریب گردید ولی برخی از بناهای شاخص دوره‌های قبل مرمت و احیا گردید
۴	۱۳۲۰ لغایت ۱۳۳۴	قانون اصلاح و توسعه معابر (۱۳۲۰)-قانون استخدام آندره گذار (۱۳۳۳)، قانون تشکیل شهرداری‌ها و انجمن قصبیات (۱۳۲۸)، قانون بهداشت شهری (۱۳۳۹)- قانون برنامه اول هفت‌ساله عمرانی (۱۳۳۴-۱۳۳۷)	در ذیل تبصره قانون استخدام آندره گذار آثار دوره قاجاریه نیز می‌توانند جزو آثار ملی باشند و این در حالی بود که بر اساس قانون حفظ آثار مصوب ۱۳۰۹ دوره قاجاریه حذف شده بود-با شکل‌گیری قانون تشکیل شهرداری اداره شهرها شکلی جدید را تجربه می‌کند و مطابق قانون شهرداری بنگاهی ملی و دارای شخصیت حقوقی است	با شکل‌گیری حکومت پهلوی دوم وضعیت سیاسی جامعه بازمی‌گردد و با تصویب قوانین مختلف در زمینه مدیریت و توسعه شهر چهره شهرها در شرف توسعه و عوض کردن چهره قدیمی می‌شوند و با تصویب قانون بهداشت شهری، بازرسانی از طرف وزارت بهداشتی و بهداری شهرداری مأمور بهداشت شهر می‌شوند	روند توسعه و تخریب در این دوره نسبت به دوره پهلوی اول روند کندتری دارد ولی با رشد و توسعه خیابان‌های جدید، احداث و توجه به معیشت مردم در نقاط مختلف شهر زمینه‌های لازم برای شکاف بین لایه‌های اجتماعی و به تبع آن در بافت شهری به وجود آمد

ردیف	محدوده زمانی	قوانین و آیین‌نامه‌ها	تعاریف و واژه‌شناسی	رویکردهای کاربردی	ضوابط حفاظتی یا اجرایی
۵	۱۳۳۴ لغایت ۱۳۴۷	قانون شهرداری (۱۳۳۴)، قانون برنامه دوم هفت‌ساله عمرانی (۱۳۴۱-۱۳۳۴)، تأسیس بانک ساختمانی (۱۳۳۴)، قانون شهرداری (۱۳۳۴)، قانون راجع به اراضی دولت و شهرداری‌ها و اوقاف و بانک‌ها (۱۳۳۵)، قانون مربوط به تملک زمین‌ها برای اجرای برنامه‌های شهرداری (۱۳۳۹)، قانون تأسیس وزارت آبادانی مسکن (۱۳۴۲)، قانون تفکیک وزارت فرهنگ (۱۳۴۳)، قانون تملک آپارتمان‌ها (۱۳۴۳)، سازمان جلب سیاحان (۱۳۴۴)، تأسیس سازمان ملی حفاظت از آثار باستانی (۱۳۴۴)، قانون سوم برنامه توسعه عمرانی (۱۳۴۶-۱۳۴۱)، آیین‌نامه خرید اراضی و ابنیه موردنیاز برای کارهای عمرانی (۱۳۳۶)، اساسنامه اتحادیه شهرداریان ایران (۱۳۴۴)	قانون شهرداری (۱۳۳۴)، قانون دوم هفت‌ساله عمرانی (۱۳۴۱-۱۳۳۴)، تأسیس بانک ساختمانی (۱۳۳۴)، قانون شهرداری (۱۳۳۴)، قانون راجع به اراضی دولت و شهرداری‌ها و اوقاف و بانک‌ها (۱۳۳۵)، قانون مربوط به تملک زمین‌ها برای اجرای برنامه‌های شهرداری (۱۳۳۹)، قانون تأسیس وزارت آبادانی مسکن (۱۳۴۲)، قانون تفکیک وزارت فرهنگ (۱۳۴۳)، قانون تملک آپارتمان‌ها (۱۳۴۳)، سازمان جلب سیاحان (۱۳۴۴)، تأسیس سازمان ملی حفاظت از آثار باستانی (۱۳۴۴)، قانون سوم توسعه عمرانی (۱۳۴۶-۱۳۴۱)، آیین‌نامه خرید اراضی و ابنیه موردنیاز برای کارهای عمرانی (۱۳۳۶)، اساسنامه اتحادیه شهرداریان ایران (۱۳۴۴)	در بند ۲۲ ماده ۵۵ قانون شهرداری‌ها به‌صراحت همکاری با وزارت فرهنگ در حفظ ابنیه و آثار باستانی شهر و ساختمان‌های عمومی خواسته شده است که این رویه از اهمیت آثار باستانی بود، همچنین در قانون برنامه دوم و سوم علیرغم اینکه به‌صراحت در خصوص بافت قدیمی اشاره نشده است ولی در قوانین مختلف به تأمین برق و آب مشروب و آسفالت خیابان و تأسیسات شهری و به‌طور کلی به بهداشت معیشتی توجه شده است، در این دوره با رشد آگاهی از اهمیت حفاظت آثار فرهنگی و تاریخی سازمان ملی حفاظت از آثار باستانی نیز شکل گرفت	با توجه به آیین‌نامه‌ها و قوانین مصوب، تشکیل سازمان‌ها و نهادهای شهری جدید ورود جریان مدیریت و اداره شهری در روندی پیچیده‌تر از قبل می‌باشد و این امر با اصلاحات ارضی و مهاجرت روستائیان به شهر و رواج ساخت‌وساز غیرمجاز باعث گردید که گرفتن جواز و پروانه ساختمان در محدوده شهر و همچنین تفکیک پلاک‌های بزرگ و تغییر کاربری، از کارهایی باشد که مسئولیت آن‌ها مستقیماً زیر نظر شهرداری به‌عنوان متولی شهر بود، همچنین با شکل‌گیری وزارت آبادانی مسکن مسئولیت همکاری با شهرداری برای تهیه طرح‌های آبادانی شهر و روستا را بر عهده داشتند.
۶	۱۳۴۷ لغایت ۱۳۵۷	قانون نوسازی و عمران شهری (۱۳۴۷)، قانون خرید اراضی و ابنیه برای حفاظت از آثار باستانی (۱۳۴۷)، آیین‌نامه اجرایی برنامه چهارم توسعه عمرانی (۱۳۴۹)، قانون اجرای اراضی برنامه نوسازی عباس‌آباد (۱۳۵۰)، قانون تأسیس شورای عالی معماری و شهرسازی (۱۳۵۲)، تغییر نام وزارت آبادانی و مسکن به وزارت مسکن و شهرسازی (۱۳۵۳)، قانون برنامه چهارم توسعه عمرانی (۱۳۵۱-۱۳۴۷)، قانون پنجم توسعه عمرانی (۱۳۵۶-۱۳۵۲)، قانون افراز و ثبت اراضی مربوط به سازمان مسکن (۱۳۵۰)، قانون تأمین اعتبار مسکن و تشویق خانه‌سازی (۱۳۵۱)، قانون نظام معماری و ساختمانی (۱۳۵۲)، قانون نظارت بر گسترش شهر تهران (۱۳۵۲)، قانون ثبت آثار ملی (۱۳۵۲)، قانون حفاظت و بهسازی محیط‌زیست (۱۳۵۳)، وزارت اطلاعات و جهانگردی (۱۳۵۳)	- با تصویب قانون نوسازی و عمران شهری در سال ۱۳۴۷ واژه نوساز به‌طور رسمی وارد ادبیات حفاظت شهری ایران می‌گردد - در آیین‌نامه عمران شهری برنامه چهارم توسعه عمرانی در ماده ۱۱ از نوسازی و تجدید بنای محلات قدیمی و غیربهداشتی استفاده می‌گردد و همچنین در این قانون شهر در چهار درجه‌بندی ۱ تا ۴ تقسیم می‌شود و سهم دولت در تأمین مالی طرح‌های توسعه بر اساس این درجه‌بندی تقسیم‌بندی می‌گردد، بر اساس قانون ثبت زمین‌های حفاظت از آثار دارای شأن ملی فراهم می‌گردد - واژه میراث فرهنگی در این دوره وارد ادبیات حفاظتی و شهری می‌گردد - صحبت از مرمت بافت و نوسازی محلات تاریخی در بین دانشگاهیان و قشر فرهنگی با برگزاری سمینارها و کنگره‌ها شکل می‌گیرد و کمیته‌هایی در این زمینه تأسیس می‌گردد	در اجرای اصل یازدهم منشور انقلاب شاه و ملت نوسازی و عمران و اصلاحات اساسی و تأمین نیازمندی‌های شهری و احداث و اصلاح و توسعه معابر و ایجاد پارک‌ها و پارکینگ‌ها (توقفگاه‌ها) و میدان‌ها و حفظ و نگهداری پارک‌ها و باغ‌های عمومی موجود و تأمین سایر تأسیسات موردنیاز عمومی و نوسازی محلات و مراقبت در رشد متناسب و موزون شهرها از وظایف اساسی شهرداری‌ها است و شهرداری‌ها در اجرای وظائف مذکور مکلف به تهیه برنامه‌های اساسی و نقشه‌های جامع هستند رویکردها اجرایی برنامه عمران پنجم: ۱- اجرای صحیح قانون نوسازی و عمران شهری در تمام شهرها ۲- زمینه مشارکت بخش خصوصی در امر نوسازی ۳- نوسازی و تجدید بناهای قدیمی و غیربهداشتی ۴- ترمیم و اصلاح بافت شهرها و بازارها ۵- ایجاد تعادل بین شهرها از طریق ایجاد تأسیسات توسعه شهری ۶- تقویت و بهبود مدیریت و اداره شهرها	- با تصویب قانون عمران و نوسازی شهری، جایگزین قانون توسعه معابری می‌گردد که در سال ۱۳۲۱ تصویب گردیده بود - اهمیت تخریب قانون نوسازی برای بافت‌های تاریخی - تشویق شهرداریان به مسیر گشایی بیشتر - معافیت بناهای تاریخی و اماکن مذهبی از پرداخت عوارض شهری - نظام‌مند کردن ضوابط معماری و شهری با تصویب قانون شورای عالی معماری و شهرسازی - تأکید بر توجه بیشتر به ویژگی‌های معماری سنتی با در نظر گرفتن اقلیم بوم‌شناسی و سبک‌های معماری - توجه به روش‌های نوین علمی و فنی - به‌طور کلی باید این دوره را هم به لحاظ توجه به ساخت‌وساز جدید و هم به لحاظ شروع انقلاب اسلامی دوران آشنفگی در برنامه‌ریزی برای حفاظت از بافت‌های تاریخی دانست

ردیف	محدوده زمانی	قوانین و آیین‌نامه‌ها	تعاریف و واژه‌شناسی	رویکردهای کاربردی	ضوابط حفاظتی یا اجرایی
		قانون الحاق ایران به کنوانسیون میراث فرهنگی و طبیعی جهان (۱۲۵۳)، قانون اراضی زمین (۱۳۶۰)، قانون تشکیل سازمان میراث فرهنگی (۱۳۶۴)، قانون اصلاح تبصره ماده ۵ تأسیس شورای عالی معماری و شهرسازی (۱۳۶۵)، قانون زمین شهری (۱۳۶۶)، اساسنامه سازمان میراث فرهنگی (۱۳۶۷)، قانون برنامه اول توسعه اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۶۸)- (۱۳۷۳)، قانون تعیین وضعیت املاک واقع در طرح‌های دولتی و شهرداری‌ها (۱۳۶۷)			
۷	۱۳۵۷ لغایت ۱۳۶۹	قانون توسعه صنعت ایران گردی و جهانگردی (۱۳۷۰)، قانون نظام‌مهندسی ساختمان (۱۳۷۱)، قانون احداث تونل مشترک شهری (۱۳۷۲)، قانون برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۷۳-۱۳۷۸)، قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ (۱۳۷۴)، قانون نظام‌مهندسی و کنترل ساختمان (۱۳۷۴)	- بعد از انقلاب در سال ۱۳۶۱ معاونت امور محلی و عمران شهری در وزارت کشور تأسیس گردید و با تأسیس این بحث روان‌بخشی و بهسازی شهری وارد ادبیات حفاظت شهری گردید - با تأسیس سازمان میراث فرهنگی در سال ۱۳۶۴ واژه میراث فرهنگی به صورت رسمی و همه‌گیر شکل می‌گیرد ولی تا یک دهه بعد عمده دغدغه این سازمان حفاظت از تک بناها بود	- رویکرد اصلی در روان‌بخشی دادن فرهنگ زندگی محله‌ای به یک محله یا یک قسمت از محله - روان‌بخشی یا بازسازی بافت‌های شهری عبارت است از تجدید حیات چینی جاها و بخش‌هایی از شهر که به دلایل تغییرات اجتماعی، اقتصادی در آستانه فرسایش و یا متروک شدن قرار گرفته‌اند - در قانون برنامه توسعه اول به لحاظ شرایط بعد از جنگ اشاره مستقیم به مسائل حفاظت شهری یا مشابه نشده بود	- در بازسازی این گونه محلات می‌بایست نوع مصالح، ابنیه، نوع خدمات و تأسیسات، وضع اقتصادی و اجتماعی سکنه نوع معماری و وضعیت فرسایش موردنظر قرار گرفته و پس از بررسی‌های همه‌جانبه شروع به نوسازی نمود - ضوابط موردنظر میراث فرهنگی برای شمول هر حرکتی که سیر تکامل انسان در طول زمان باشد را شامل می‌گردید
۸	۱۳۶۹ لغایت ۱۳۷۹	مطابق مصوبه شورای عالی معماری و شهرسازی و تعیین شهرهای شیراز، تبریز، کرمان و اصفهان به عنوان شهرهای فرهنگی و تاریخی نگرشی جدید در بافت‌های شهری به وجود آمد و واژه محورهای تاریخی و فرهنگی وارد این حوزه گردید. در این دوران عنوانی که برای برخی از محدوده‌ها استفاده گردید عنوان بافت‌های مسئله‌دار شهری بود	- با انتقال دفتر بهسازی به معاونت امور مسکن راهبرد جدیدی در امر مرمت شهری شکل گرفت - شکل‌گیری پژوهشکده بافت‌های تاریخی در سازمان میراث فرهنگی زمینه مداخله میراث فرهنگی در بافت‌ها را آماده می‌سازد - شکل‌گیری سازمان عمران و بهسازی شهری به عنوان یکی از بازوهای فنی - اجرایی - مدیریتی وزارت مسکن و شهرسازی	در پیوست برنامه دوم توسعه در یکی از بندها اشاره شده است به: پاک‌سازی اطراف آثار بارزش تاریخی در بافت قدیمی (طبق ضوابط سازمان میراث فرهنگی کشور) و احداث بنا در اراضی اضافه برای تأمین هزینه‌های پاک‌سازی و احیاء این گونه بافت‌ها و در جهت تشویق سکونت در آن	
۹	۱۳۷۹ لغایت ۱۳۸۸	قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور (۱۳۷۹)، تشکیل سازمان میراث فرهنگی و گردشگری (۱۳۸۲)، قانون توسعه اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی کشور (۱۳۸۲)، قانون کنوانسیون حمایت از میراث غیرملموس (۱۳۸۴)، قانون اصلاح قانون حفظ کاربری زمین‌های زراعی و باغی (۱۳۸۵)، قانون حفظ و گسترش فضای سبز کشور (۱۳۸۷)، ماده ۵ قانون تشکیل شورای عالی معماری و شهرسازی ایران (۱۳۸۸)	- بعد استفاده از واژه‌های بافت مسئله‌دار، بافت‌های آسیب‌پذیر، بافت‌های ناکارآمد، زلزله‌یوم به عنوان جریانی ناخواسته تمامی برنامه‌ریزی‌های چندین ساله را به چالش کشید و بافت‌های کهن شهری را با ۳ واژه تعریف نمود: ریزدانی، ناپایداری و نفوذناپذیری	- ماده ۱۶۶ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی جدی‌ترین و مهم‌ترین قانونی بود که برای حفاظت و مرمت شهری تدوین شده بود مطابق بند "ج" ماده ۱۵۶ شوراهای شهر، ملزم به همکاری در حفاظت از ابنیه و آثار تاریخی و فرهنگی و بافت‌ها و محوطه‌های فرهنگی، تاریخی و ممانعت از تغییر کاربری آن‌ها - مطابق ب ماده ۱۶۶ این قانون به منظور انجام امور مربوط به حفاظت از بافت تاریخی شهرها، سازوکار مدیریتی مناسب در شهرداری‌های باید ایجاد گردد که منجر به تأسیس شهرداری‌های منطقه فرهنگی و تاریخی در شهرهای تاریخی شدند - همچنین با ورود سازمان میراث فرهنگی به امر بافت‌های تاریخی و شکل‌گیری پژوهشکده بافت‌های تاریخی، در شهرهای مهم پایگاه پژوهشی در قالب پروژه‌های مهم تأسیس گردید - ماده ۳۰ قانون برنامه چهارم توسعه در مورد احیای بافت‌های فرسوده شهری	- با تشکیل سازمان میراث فرهنگی گردشگری عمده فعالیت‌های مالی و اجرایی متمرکز روی امور گردشگری گردید و با تشکیل معاونت میراث فرهنگی در این سازمان روند قبلی مستمر گردید - ورود سازمان‌های غیر سازمان میراث فرهنگی در زمینه حفاظت و نگهداری از بافت‌های تاریخی منوط به رعایت تمامی آیین‌نامه‌ها و قوانین میراث فرهنگی بود

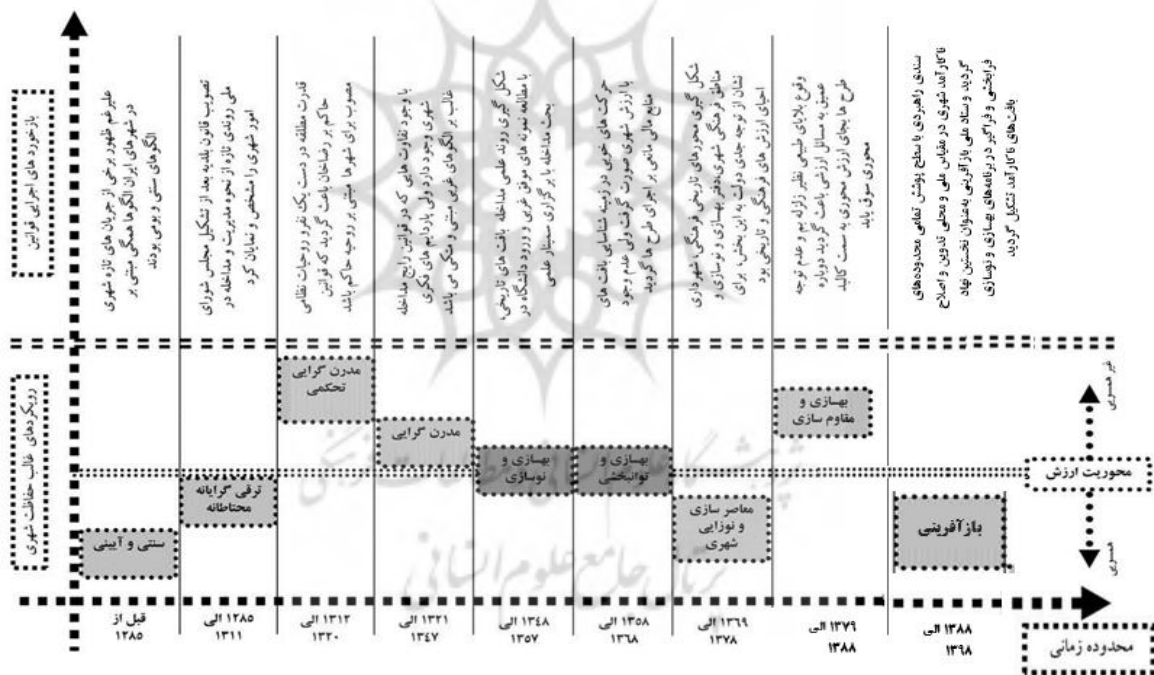
ردیف	محدوده زمانی	قوانین و آیین‌نامه‌ها	تعاریف و واژه‌شناسی	رویکردهای کاربردی	ضوابط حفاظتی یا اجرایی
۱۰	۱۳۸۸ لغایت ۱۳۹۸	قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور (۱۳۹۰)، سند واحد حفاظت از بافت‌های تاریخی- فرهنگی و رویکردهای کلی حفاظت و احیای محدوده‌های تاریخی- فرهنگی (۱۳۹۶)، قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور (۱۳۹۶)	شرکت مادر تخصصی عمران و بهسازی شهری ایران با مصوبه هیئت‌وزیران به شرکت بازآفرینی شهری ایران تغییر نام یافت (۱۳۹۷)	تدوین و اصلاح سندی راهبردی با تمامی محدوده‌های سطح پوشش ناکارآمد شهری در مقیاس ملی و محلی (سند ملی راهبردی احیا، بهسازی، نوسازی و توانمندسازی بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری، ۱۳۹۳) - بند ۱۰ این سند، فرایند حفاظت و احیای محدوده‌های تاریخی- فرهنگی، به‌عنوان موضوعی چندوجهی و فرابخشی، نیازمند مشارکت و حضور تمامی دستگاه‌ها و کنشگران مرتبط و مؤثر - بند ۱۲ این سند، ضمن تأکید بر نقش محوری مدیریت هماهنگ و یکپارچه شهری	- تشکیل ستاد ملی بازآفرینی به‌عنوان نخستین نهاد فرابخشی و فرآیند در برنامه‌های بهسازی و نوسازی بافت‌های ناکارآمد - طبق تأکید ماده ۱۱۵ قانون برنامه چهارم و آئین‌نامه اجرایی آن، مدیریت تخصصی و یکپارچه در امر حفاظت و احیای محدوده‌های تاریخی- فرهنگی متناسب با ظرفیت و توان هر شهر در دستور کار قرار گرفت.

جدول ۳

رویکردهای غالب در تصویب قوانین و مقررات مداخله در بافت‌های تاریخی فرهنگی و بازخوردهای اجرایی آن‌ها

ردیف	بازه زمانی	اتفاقات تأثیرگذار	رویکرد غالب	سازمان‌ها یا نهادهای مداخله‌گر	نتایج حاصله
۱	قبل از سال ۱۳۸۵	پیش از تصویب قانون بلدیة	سستی و آیینی	کالانترا-کدخد-محتسب یا امام جمعه	روند مرمت و توجه به بافت‌های شهری به‌صورت آیینی بوده و ریشه در تاریخ داشت و در موارد خاص احکام همایونی نیز تأثیرگذار بود
۲	۱۳۸۵-۱۳۱۲	از تصویب قانون بلدیة تا تصویب قانون توسعه معابر	ترقی‌گرایی محتاطانه	اداره بلدیة- انجمن شهر- انجمن آثار ملی	با شکل‌گیری جریان تازه در عرصه مداخله شهری سعی در الحاق عناصری جدید تقلیدی از شهرهای غربی برای ترقی و توسعه شهرها بودند
۳	۱۳۱۲-۱۳۲۰	از تصویب قانون توسعه معابر تا اصلاح مجدد آن در مجلس	مدن‌گرایی تحکمی	اداره بلدیة- انجمن شهر- انجمن آثار ملی	روحیات سیاسی حاکم بر جامعه و یا بهره‌گیری از قوانین مصوبه بسیاری از عناصر شهری همانند شریان‌ها، حصار و دروازه‌های شهر بدون توجه به ارزش‌ها تخریب شدند و موجبات حذف عناصر و نمادهای تاریخی شهرها شدند
۴	۱۳۲۰-۱۳۴۷	از اصلاح قانون توسعه معابر تا تصویب قانون عمران و بهسازی	مدن‌گرایی	شهرداری- سازمان حفاظت از آثار باستانی	همچنان روند توسعه شهرها با کمی‌پردازی از عناصر غربی بدون توجه به ارزش تداوم یافت با این تفاوت که روند توسعه شتاب کمتری داشت
۵	۱۳۴۷-۱۳۵۷	از تصویب قانون عمران و بهسازی تا پیروزی انقلاب اسلامی	بهسازی و نوسازی	شهرداری- سازمان حفاظت از آثار باستانی- وزارت مسکن و شهرسازی	برای اولین بار در محدوده برگزاری سمینارها و شکل‌گیری قطعه‌نامه‌های متعدد در محیط‌های دانشگاهی سعی در آگاه کردن عموم و دست‌اندرکاران نسبت به ارزش‌های مادی بافت‌های تاریخی بودند
۶	۱۳۵۷-۱۳۶۹	از پیروزی انقلاب اسلامی تا تصویب شهرهای دارای محور فرهنگی و تاریخی	بهسازی، توان‌بخشی	شهرداری- سازمان میراث فرهنگی- وزارت مسکن و شهرسازی	در این مقطع تاریخی باوجود شرایط اجتماعی و سیاسی ناشی از انقلاب اسلامی و جنگ حرکت‌های سازمانی خوب و مناسبی در جهت شناسایی و معرفی ارزش‌های آثار تاریخی صورت گرفت
۷	۱۳۶۹-۱۳۷۸	از تصویب شهرهای دارای محور فرهنگی و تاریخی تا برنامه سوم توسعه	معاصرسازی، نوزایی شهری	شهرداری- سازمان میراث فرهنگی- وزارت مسکن و شهرسازی- سازمان عمران و بهسازی	با تصویب شورای عالی معماری و شهرسازی شهرهای فرهنگی و تاریخی به‌خاطر ارزش‌های فرهنگی و تاریخی شکل می‌گیرد و در تداوم این روند به‌طور رسمی در برنامه سوم، بحث بافت‌های فرهنگی و تاریخی ذکر می‌گردد
۸	۱۳۷۸-۱۳۸۸	برنامه سوم توسعه تا برنامه پنجم توسعه فرهنگی- اجتماعی- اقتصادی	بهسازی- مقاوم‌سازی	شهرداری- سازمان میراث فرهنگی و گردشگری- وزارت مسکن و شهرسازی- سازمان عمران و بهسازی	الحاق سازمان گردشگری به سازمان میراث فرهنگی موجب فراموشی بار ارزشی شکل‌گیری این سازمان می‌گردد و همچنین زلزله بهم باعث می‌گردد که نوعی نگاه کاملاً فیزیکی و ساختاری شکل بگیرد که آثار تاریخی تنها از منظر ایستایی و پایداری دیده شود و توجهی به سایر ارزش‌ها نگردد
۹	۱۳۸۸-۱۳۹۸	برنامه پنجم تا ششم توسعه فرهنگی اجتماعی اقتصادی	بهسازی، نوسازی، بازآفرینی	شهرداری- سازمان میراث فرهنگی و گردشگری- وزارت مسکن و شهرسازی- سازمان عمران و بهسازی	مهم‌ترین اقدامات صورت گرفته در این دوره، افزایش کمی میراث فرهنگی ثبت‌شده در فهرست میراث جهانی تا ۱۵ اثر و افزایش کمی میراث ناملموس در فهرست میراث جهانی تا ۱۰ اثر است. آثار ثبت‌شده در فهرست میراث فرهنگی در این دوره، شامل سازه‌های آبی شوشتر، مجموعه تاریخی بازار تبریز، آرامگاه شیخ صفی‌الدین اردبیلی، مجموعه باغ‌های ایرانی، مسجد جامع اصفهان و برج گنبد قابوس است و آثار ثبت‌شده در فهرست میراث ناملموس در این دوره، شامل ثبت جهانی نوروز به‌صورت مشترک با چند کشور دیگر، موسیقی ردیفی ایرانی، نقالی ایرانی، آیین پهلوانی و رقص پهلوانی، موسیقی خراسانی، روش سنتی قالبیابی در استان فارس، روش سنتی قالبیابی در کاشان، دانش ساخت لنج در خلیج فارس و مراسم قالی‌شویی در مشهد اردیبهشت کاشان است.

شروع حکومت پهلوی، آغاز حذف ارزش‌ها و تقابل فرهنگ و توسعه در شهرهای ایران بود، قوانین مصوب دارای تحکم بودند و جایگاهی برای تعامل ارزش‌ها در شهرها وجود نداشت، ولی در زمینه تک بناهای که نشان‌دهنده هویت ملی و باستانی بودند وضعیت بهتر بود؛ قوانین در دوره حکومت پهلوی دوم، رویکردی نوگرایانه بود ولی تحکم گذشته را نداشت؛ مابین سال‌های ۱۳۴۷ تا ۱۳۶۸، قوانین و سیاست‌گذاری‌ها دچار سردرگمی در زمینه هم‌سویی یا عدم هم‌سویی نسبت با ارزش‌ها وجود دارد و اوضاع به گونه‌ای بود که جریان دوگانه، سعی در تعامل بودند ولی راهکار و اراده مشخصی برای این تعامل وجود نداشت قبل از انقلاب با برگزاری سمینارها و تصویب قوانین سعی در حفظ ارزش‌ها به وجود آمد، از طرف دیگر، مصرف‌گرایی و لوکس‌زیستی مبتنی بر الگوهای غربی، پارادایم رایج در جامعه می‌باشد و تغییر شیوه زندگی، حضور در بافت‌های فرهنگی تاریخی را نمی‌پسندد؛ بعد از انقلاب هم کشور درگیر جنگی شده بود که چنین بحث‌هایی، علیرغم تصویب طرح‌ها و لوایح مناسب برای حفظ ارزش‌های شهری، نمی‌توانست موضوعیت پیدا کند. قوانین و مقررات بعد از جنگ و تا قبل از اتفاقات تأثیرگذار دهه ۸۰ این فرصت را به برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران شهری می‌دهد تا جهت‌گیری‌های به سمت شناسایی، حفظ و معرفی ارزش‌ها باشد و شکل‌گیری محورهای تاریخی-فرهنگی در شهرهای تاریخی از جمله این اتفاقات برای درک ارزش‌ها و قابلیت‌های فرهنگی بود و می‌توانست شیوه مناسبی در مداخله بافت‌های ارزشمند شهری باشد و اوج آن را در برنامه‌ریزی برای بافت‌های تاریخی در برنامه سوم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی می‌توان دید، اما اتفاقاتی نظیر وقوع زلزله بم باعث گردید تا جهت‌گیری‌ها دوباره به سمت تک‌محوری باشد و با خوانش بافت‌های تاریخی شهری از منظر کالبدی و استفاده از عناوینی همچون بافت‌های مسئله‌دار و فرسوده، موجب گردید مداخلات هم‌سویی لازم با ارزش‌های شهری را نداشته باشد.

شکل ۳. تطبیق رویکردهای غالب در دوره‌های مختلف سیاست‌گذاری با محوریت ارزش

نتیجه‌گیری

واژه بافت کهن از دهه ۴۰ و در قالب طرح‌های جامع وارد ادبیات مداخله شهری در ایران گردید، اما اشاره به بافت تاریخی ارزشمند از برنامه پنجم توسعه عمرانی در سال ۱۳۵۲ بود و بخشی از بافت کهن شهری به واسطه وجود ارزش‌ها و قابلیت‌های تاریخی فرهنگی از سایر بخش‌ها متمایز می‌گشت و بر اساس خواست سیاست‌گذاران رویکرد مداخله در آن، رویکردی متفاوت و مبتنی بر ارزش‌ها باید می‌بود. سیاست‌گذاری در زمینه بافت‌های تاریخی وابستگی شدیدی به خواست‌ها و نیازهای حکومت داشته است و بر اساس خواست‌های سیاسی، قوانینی مصوب شده‌اند. زمانی این خواسته بر اساس الگو قرار دادن غرب و زمانی بر اساس خواسته‌های آرمانی

بود، و در جهت خواست‌های مذکور قوانینی متفاوت و متضاد باهم تصویب شدند در نتیجه روند مذکور، ارزش‌های موجود در بافت‌های فرهنگی تاریخی با چالش روبرو گردید. نکات زیر از مطالعه قوانین و سیاست‌گذاری‌های مصوب مابین سال‌های ۱۲۸۵ تا ۱۳۹۸ قابل استنباط است:

- بافت فرهنگی تاریخی دارای ارزش‌ها و قابلیت‌هایی است و مؤلفه‌های مذکور بخش تاریخی را از سایر بخش‌ها جدا می‌سازد، اما تضادهای موضوعی در قوانین مانعی برای متجلی ساختن ارزش‌ها و قابلیت‌ها می‌باشد.
 - از دهه ۴۰ واژه بافت کهن و قدیم و از دهه ۵۰ واژه بافت تاریخی وارد قوانین و مقررات شهری شده است ولی تا سال ۱۳۷۸ و اجرای ماده ۱۶۶ قانون برنامه سوم توسعه، از نظر قانونی بافت‌های فرهنگی تاریخی دارای متولی رسمی نبودند ولی عملیاتی شدن ماده ۱۶۶ نیز مشکلاتی به همراه داشت.
 - قوانین مرتبط با حفاظت از آثار تاریخی (قانون حفظ آثار ۱۳۰۹، قانون تشکیل سازمان ملی حفاظت از آثار باستانی در سال ۱۳۴۳، قانون تشکیل سازمان میراث فرهنگی در سال ۱۳۶۴ و غیره) با قوانین مرتبط با توسعه شهری (قانون توسعه معابر در سال ۱۳۱۲، قانون شهرداری‌ها ۱۳۳۴، قانون نوسازی در سال ۱۳۴۷ و...) در کلیات دارای تضادهایی باهم هستند و ارزش‌های موجود در هر دو بخش فرهنگ و توسعه دارای چالش‌های جدی می‌باشد.
 - با وجود سابقه یک‌صد ساله در قانون‌گذاری و تصویب شهرهای فرهنگی تاریخی، قانون جامع و کاملی در زمینه مداخله شهری و مشخص کردن متولی اصلی مدیریت و تصمیم‌گیری آن شکل نگرفته است.
 - مبانی قانونی مؤثر و دقیق در زمینه مشخص کردن زمینه‌های ارزش‌گذاری بخش‌های مختلف از منظر ارزش‌ها و قابلیت‌های فرهنگی وجود ندارد.
- در نتیجه لازم است بین بافت تاریخی فرهنگی و سایر بافت‌های شهری هر چند قدیم یا کهن تفاوت وجود داشته باشد و ثانیاً قوانین و مقررات مداخله در بافت‌های بالارزش مبتنی بر ارزش‌ها و برای متجلی ساختن ارزش‌ها در زمان حال باید طراحی و تدوین گردد و ثالثاً متناسب با نیازهای روز هر جامعه قوانین و مقررات مداخله مورد بازبینی قرار گیرند.

منابع

- آنجلیس دوسا، گولی یلمود. کسائی (مترجم). (۱۳۷۸). شهرهای به صلیب کشیده شده (سخنرانی). فصلنامه اثر. ۱۴ (۲۲). ۶-۱۲.
- ایزدی، محمد سعید. (۱۳۸۰). بررسی تجارب مرمت شهری در ایران با تأکید بر تحولات ۲ دهه اخیر. *شهرسازی و معماری*. ۱ (۳). ۳۲-۴۲.
- حبیبی، سید محسن. (۱۳۷۰). دولت و توسعه تهران. *محیط شناسی*. ۱۵ (۱۵). ۱۱-۲۲.
- حبیبی، سید محسن. (۱۳۷۸). از شار تا شهر. تهران: دانشگاه تهران.
- حبیبی، سید محسن. اهری، زهرا و امامی، رشید. (۱۳۸۹). از فروریختن باروها تا اندیشه شاهراه‌ها، پیشینه طرح‌های شهری و انگاره‌های شهر تهران از ۱۳۰۹ تا ۱۳۴۵. *صفحه*. ۵۰ (۵۰). ۸۵-۱۰۳.
- حبیبی، کیومرث. پور احمد، احمد و مشکینی، ابوالفضل. (۱۳۸۶). بهسازی و نوسازی بافت‌های کهن شهری. شرکت عمران و بهسازی ایران و دانشگاه کردستان.
- رحیم‌زاده، محمدرضا و نجفی، مهنام. (۱۳۸۹). جایگاه درک ارزش‌های ماهوی اثر تاریخی در روند احیای آن‌ها. *مجموعه مقالات نخستین همایش شناخت و معرفی مزیت‌ها و ظرفیت‌های احیاء و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی*. صندوق احیاء و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی. تهران. ۲۴۱-۲۷۲.
- زالی، نادر، دارابی، حسن و میرزایی درودخانی، عسگر. (۱۳۹۲). بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده محله پیرسرای کلانشهر رشت با رویکرد مشارکت مردمی. *برنامه‌ریزی شهری*. ۱۲، ۷۹-۹۴.
- سعیدی رضوانی، نوید. (۱۳۷۱). شهرنشینی و شهرسازی در دوره بیست ساله ۱۳۲۰-۱۳۰۰ (دوران رضاخان). *تحقیقات جغرافیایی*. ۲۵ (۱۴۰-۱۶۵).
- شماعی، علی و احمدپور، احمد. (۱۳۸۹). *بهسازی و نوسازی شهری از دیدگاه علم جغرافیا*. تهران: انتشارات دانشگاه.
- صفامنش، کامران و منادی‌زاده. (۱۳۸۲). مبانی ارزش‌گذاری بناها و مجموعه‌های قدیمی. *شهرسازی و معماری هفت شهر*. ۱ (۱۲ و ۱۳). ۳۱-۴۵.
- طالبیان، محمد حسن. (۱۳۸۳). میزگرد بحران بافت‌های تاریخی و فرسوده شهری. *ویژه‌نامه حفظ و احیای بافت تاریخی شهرها*. ضمیمه شماره ۱۶ مجله شهرداری‌ها.

- طاهرخانی، حبیب‌الله و متوسلی، محمد مهدی. (۱۳۸۵). مدیریت بافت تاریخی شهرهای ایران (چالش‌ها و راهبردها)، مدیریت شهری. ۱۸، ۹۶-۱۰۷.
- عزیزی، دکتر محمد مهدی. (۱۳۷۹). سیر تحول سیاست‌های مداخله در بافت‌های کهن شهری در ایران. هنرهای زیبا. ۷، ۳۷-۴۶.
- فدایی‌نژاد سمیه، حناچی پیروز. (۱۳۹۳). بررسی و تبیین سیر تحول سیاست‌ها و برنامه‌های حفاظت از میراث فرهنگی، بازه زمانی سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۹۱. مطالعات معماری ایران. ۳ (۵): ۲۱-۳۷.
- محمد خلیفه، عبداللطیف. سیدی. (۱۳۷۸). بررسی روان‌شناختی تحول ارزش‌ها. مشهد: آستان قدس رضوی.
- مرادی، اصغر محمد. (۱۳۶۸). سمینار تداوم حیات در بافت قدیمی شهرهای ایران. گروه مرمت و احیای بناهای تاریخی دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه علم و صنعت.
- مشهدیزاده دهاقانی، ناصر. (۱۳۸۶). تحلیلی از ویژگی‌های برنامه‌ریزی شهری در ایران. تهران: دانشگاه علم و صنعت. چاپ هفتم.
- نژاد ابراهیمی، احد؛ پور جعفر، محمدرضا؛ انصاری، مجتبی؛ حناچی، پیروز. (۱۳۹۲). ارزش و ارتباط آن با رویکرد مداخله در آثار فرهنگی-تاریخی. دوفصلنامه علمی-پژوهشی مرمت و معماری ایران ۳(۶)، ۷۹-۹۸.

References

- Abizadeh, S., & Zali, N. (2013). Analyzing Urban Green Space Function Emphasizing Green Space Features in District 2 of Tabriz metropolis in Iran. *Anuario do Instituto de Geociencias*, 36(1), 119-127.
- Angelis Dosa, Goli Yelmoud. (Kassai, Trans.). (1999). Crucified Cities. *Scientific-Technical-Artistic Quarterly*. 14(22). 6-12. (in Persian)
- Ashurst, John. (2007). *CONSERVATION OF RUINS*. Butterworth-Heinemann is an imprint of Elsevier. First edition.
- Azizi, Mohammad Mahdi. (2000). the Evolution of Intervention Policies in Ancient Urban Textures in Iran. *Journal of Fine Arts*. No. 7. 37-46. (in Persian)
- Charles, mynors. (2006). listed building. conservation areas and monuments. third edition published by sweet & Maxwell. ISBN: 0421758309.
- Fadaei Nezhad S, Hanachi P. (2014). A Study and Review of the Evolution of Policies and Plans Adopted for Conservation of Cultural Heritage, From 1999 Up to 2012. *JIAS*. 3 (5) :21-37. (in Persian)
- Habibi, K., Poor Ahmad, A. and Meshkini, A.. (2007). Improvement and Renovation of Ancient Urban Textures. Publication of Urban Development and Revitalization Organization of Iran and Kurdistan University. (in Persian)
- Habibi, S. M.. (1991). Government and Development of Tehran. *Environmental Studies*. No. 15. pp. 11-22. (in Persian)
- Habibi, Seyed Mohsen. (1999). *Az Shar ta Shahr*. Tehran: University of Tehran Press. (in Persian)
- Habibi, S.M. Ahari, Zahra and Emami, Rashid. (2010). From the Collapse of Fortifications to the Thought of Highways-Background of Urban Planning and designing in Tehran from 1309 to 1345. *Soffeh*. No. 50. 85-103. (in Persian)
- Izadi M. (2001). A Study of Urban Restoration Experiences in Iran with Emphasis on the Developments of the Last 2 Decades. *Haftshahr. Civil and Improvement Organization*. 1)3). 32-42. (In Persian)
- Izadi, M.. (2009). a study on City Center Regeneration: a comparative analysis of tow differwnt approaches to the revitalization of historic city centers in Iran, a thesis submitted in the fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of philosophy. Newcastle University. Faculty of Humanities and social sciences, school of architecture, planning and landscape.
- Mashhadizadeh Dehaghani, N.. (2007). An Analysis of the Characteristics of Urban Planning in Iran. Tehran: Iran University of Science and Technology. Seventh Edition. (In Persian)
- Mohammad Khalifa, A. L.. (H. Seyedi, Trans.). (1999). *Psychological study of the evolution of values*. Mashhad: Astan Quds Razavi. (in Persian)
- Moradi, A. M.. (1989). *Seminar on Continuity of the Old Context of Iranian cities*. Department of Restoration of Historic Buildings. Faculty of Architecture and Urban Planning. University of Science and Technology. (in Persian)
- Nejad Ebrahimi, A. (2015). Effective Urban Values on conservation of historical contexts: The case of Isfahan-Iran, *Archnet-iajr*, volume9, Issue 1,181-197. (in Persian).

- Rahimzadeh, M. R. & Najafi, M. (2010). the place of understanding the essential values of historical monuments in the process of their restoration. Proceedings of the first conference on recognizing and introducing the advantages and capacities of restoration and exploitation of historical and cultural sites. Fund for Restoration and Exploitation Historical and cultural places. Tehran. 241-272. (In Persian)
- Saeedi Rezvani, N. (1992). Urbanization and Urban Planning in the Twenty-Year Period 1320-1300 (Reza Khan Era). *Geographical Research*. No. 25. 140-165. (in Persian)
- Safamanesh, K. & Monadizadeh. (2003). Principles of Valuation of Old Buildings and Complexes. Haftshahr Urban Development. 1(12 and 13). Tehran: Publications of Urban Development and Revitalization Organization of Iran. 31-45. (in Persian)
- Shamaei, A. & Ahmadvpour, A. (2010). Urban Improvement and Renovation from the Perspective of Geography. University of Tehran Press. Third Edition. (in Persian)
- Taherkhani, H. Motavasoli, M. M. (2006). Management of the Historical Context of Iranian Cities (Challenges and Strategies). *Urban Management*. No. 18. 96-107. (In Persian)
- Talebian, M. H. (2004). Roundtable on the Crisis of Historical and Dilapidated Urban Textures. Special Issue on Preservation and Restoration of Historical Textures of Cities. Appendix No. 61 of the Journal of Municipalities. (in Persian)
- Zali, N., Abizadeh, S., & Bagherinia, A. (2013). New Urbanism and Urban Design, Tools for Changing Behavioral Patterns of the Citizens. *International Journal of Natural & Engineering Sciences*, 7(1), 31-36.
- Zali, N., Darabi, H., & MirzaeiDoroudkhani, A. (2013). Rehabilitation and Restoration of Decayed Textures in Pirsaray Neighborhood of Rasht Municipality with an Approach to Public Participation. *Journal of Urban Research and Planning*, 12, 79-94. (in Persian)
- Zali, N., Zamani-Poor, M., & Arghash, A. (2014). Analyzing the Identity Aspect of Cultural Heritage of Isfahan City from the Viewpoint of Visitors with the Aim of City Branding. *Anuário do Instituto de Geociências*, 37(2), 206-215.